

סודו של רש"י

שיעורים לאור ביאורי הרבי מליובאוויטש

"יש מדרכי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו
על מכונם צבראשית רבה ובשאר מדרכות
ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא
ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו"

חוברת מקורות לספר במדבר

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
כ
ל
מ
נ
ס
ע
פ
ק
ר
ש
ת

עריכה: הרב חיים הבר

ליקוט מקורות: הרב יוסף יצחק הבר

יוצא לאור ע"י העורך. כל הזכויות שמורות.

טל: 054-2577016 | אימייל: chaimheber@gmail.com

אייר ה'תשע"ו

פתח דבר

"רבן של ישראל" – תואר זה מהווה אחד מראשי התיבות של רש"י, רבי שלמה יצחקי. מבין כל מפרשי המקרא, זכה פירוש רש"י להיות הפירוש היסודי והמקובל ביותר לתורה. כבר כמעט אלף שנה שכל עם ישראל לומדים את פירוש רש"י, מהקטן שבקטנים ועד הגדול שבגדולים.

על מרכזיותו של רש"י, תעיד העובדה שנכתבו עליו מאות פירושים (!). השאלה היסודית שכולם עוסקים בה, זו השאלה מה דרכו של רש"י בפרשנות – פשט או מדרש. פעמים רבות הוא מפרש לפי הפשט, אך פעמים רבות הוא מצטט מדרשים המפרשים בצורה רחוקה מן הפשט.

בשנת תשכ"ה הפציע אור חדש. הרבי מליובאוויטש החל לפרש את רש"י על התורה, לפי הנחת יסוד שלרש"י היו כללים שהנחו אותו בכתיבת פירושו, והכלל היסודי הוא זה שכתב בעצמו: "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא". כל דברי רש"י חייבים להתאים לפשט, גם אם במבט ראשון הדבר אינו נראה. במרוצת השנים, פירש הרבי כ־800 פירושי רש"י. חלקם מופיעים בסדרת "לקוטי שיחות", וכולם מופיעים בסדרת "ביאורים לפירוש רש"י על התורה". על בסיס ביאורים אלו, יצא לאור ספר "כללי רש"י", עם כללים (בגימטריה "פשט") ברש"י.

סדרת "סודו של רש"י" מציגה פורמט ראשוני מסוגו, המאפשר לימוד מעמיק ועשיר של פירוש רש"י נבחר לכל פרשה, בשלושה שלבים:

- **פרד"ס התורה** – תחילה הבאנו את הפסוקים המקוריים עליהם דן רש"י, עם ביאורי שאר המפרשים על פסוקים אלו לפי רבדי הפרד"ס. מפרשים אלו מהווים רקע ראוי להבנת הייחודיות של רש"י.
- **פירוש רש"י** – בהמשך הבאנו את פירוש רש"י, עם דברי מפרשיו. אלו שואלים ומתריצים מדוע בחר רש"י לפרש כפי שפירש. מפרשים אלו מהווים רקע להבנת חידושו של הרבי.
- **תורת מנחם** – ביאור הרבי מתחיל בסדרת שאלות על מילים בפירוש רש"י, עובר דרך הצגת כלל ברש"י, ומסתיים בביאור הסופי. לעיתים יש גם מוסר השכל הנלמד מהביאור בדברי רש"י.

חוברת לימוד זו מיועדת ללמידה במסגרת של שיעור, ויכולה להתאים גם ללימוד עצמי. לשם הכנת השיעור והבנה מקיפה של העניין, חשוב לעיין בשיחה המקורית של הרבי. המקור מצויין בכותרת השיעור.

תוכן עניינים

- 5 פרשת במדבר
המינוי החדש של הנשיאים
- 9 פרשת נשא
בשרש"י והדרשן נפגשו...
- 13 פרשת בהעלותך
למה חלשה דעתו של אהרון?
- 17 פרשת שלח
התרגיל של כלב בן יפונה
- 21 פרשת קורח
מטה עם פרחים ושקדים
- 25 פרשת חוקת
משה הוא ישראל וישראל הם משה
- 29 פרשת בלק
פשוטו של משל
- 33 פרשת פינחס
אבי אמו או אבי אביו?
- 37 פרשת מטות
עצת בלעם ודבר בלעם
- 41 פרשת מסעי
מה לכוהן גדול בבית הקברות?

סודו של כ"ש"י

פרשת במדבר
המינוי החדש
של הנשיאים

ע"פ לקוטי שיחות כרך כ"ג, במדבר א'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

במדבר א, ד: וְאַתֶּכֶם יְהִי אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא:
וְאַלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם לְרֵאוּבֵן אֶלְיָצוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר...
אֵלֶּה (קריאי) קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂאֵי מִטּוֹת אֲבוֹתָם רֹאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם:
וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת:

רמז

בעל הטורים: קריאי או קרואי

קריאי העדה. וי"ו קטיעא וקרי "קרואי". בשביל שלומיאל בן צורישידי שהוא זמרי בן סלוא (סנהדרין פב ב).

וכן בעדת קרח (להלן טז ב) "קראי" כתיב חסר ו', ולשם חסר הו' לגמרי, לפי שהיו כולם רשעים, אבל בכאן היו האחרים צדיקים.

דק

פנים יפות: איך זיהו אותם?

ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות. נראה שהקדים הכתוב "אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבותם וגו'", לפי מאי דקיימא לן באבן העזר סימן י"ז סעיף י"ח בהג"ה, דאף על פי שמזכיר [רק] שמו ושם אביו, בענין שיש אומדנות והוכחות שזה הוא.

והכא נמי: אף על פי שהזכיר ה' יתברך [רק] שמו ושם אביו, לא היה צריך חיפוש אם אין באותו שבט עוד אחד ששמו ושם אביו, לפי שאומדנא הוא שאלו הם ראשי אלפי ישראל, ובתוך ראשי אלפי ישראל לא היה כשמו ושם אביו אשר נקבו בשמות:

פזט

אבן עזרא: העדה קוראת לנשיאים

קרואי עדה – הטעם, שהעדה לא יעשו דבר עד שיקראום. מטות אבותם – הטעם על השבטים, והנה כל אחד נשיא שבט. ראשי אלפי ישראל כל אחד ראש על כל אלפי השבט, כי יש שר לאלף:

אלשיך: למה הם נבחרו?

אמר, שמא תאמר מה צורך היה לו יתברך להזכירם בשמות. לזה אמר הנה "אלה קרואי העדה". כי מבלי היות כל איש ראש לשבטו, אלא שהיו כל העדה בלתי מוחלקת לשבטים, היו קרואים מאת העדה דרך כלל.

ולא בלבד על שכל שבט בחר בנשיאו על כי אין כמוהו בשבט, עם שבשבת זולתו רבים גדולים הימנו, נוסף על כל זה כי הם "נשיאי מטות אבותם".

ועוד כי "ראשי אלפי ישראל הם", חכמיו הממונים לשרי אלפים על חכמתם המזה.

ועם כל זה, מה שויקח אותם משה את האנשים האלה ולא את זולתם, הלא הוא כי "נקבו בשמות" מאתו יתברך. מה שאין כן אם לא היה הוא מזכירן בשמותן, שלא היה משה לוקח אותם, שלא להטיל קנאה בינם ליתר רשומים שבעדה.

חלק שני: פירוש רש"י

אלה קרואי העדה – הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה: האנשים האלה – את שנים עשר נשיאים הללו: אשר נקבו – לו כאן בשמות:

אלה קרואי העדה

מזרחי: מי קורא למי?

קרואי העדה הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה. אמר זה מפני שהקוראים תמיד הם הגוזרים, והקוראים הם הנגזרים, שקוראים אותם לצוותם ולהזהירם ולשלחם לעשות רצונם, והוא הפך הכוונה פה, לפיכך פירש שהקריאה הזאת, היא הקריאה שקוראים העם את ראשיהם שיתנו עצה ותקון לכל הצריכים להם, מפני שהם חכמים ונבונים אנשי חכמה ותבונה, וזהו פירוש "הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה", שהם הראשים הגוזרים על העדה להתנהג בעצתם.

גור אריה: משה קורא לנשיאים

לכל דבר חשיבות שבעדה. שאין פירושו שהעדה קוראים אותם כדמשמע "קריאי העדה", שהם קוראים מן העדה, שאין דרך העדה לקרוא את הנשיא, אלא "קריאי העדה" שהיו קוראים ממשה ואהרן, ו"קריאי העדה" רצה לומר לדבר חשיבות שבעדה היו נקראים:

האנשים האלה

ברטנורא: מה היה קשה לרש"י?

האנשים האלה י"ב נשיאים הללו אשר נקבו לו כאן בשמות. קשה מה קשה לו שהוצרך לפרש כן פשיטא דבנשיאים הללו מדבר הכתוב. ויש לומר: דמתירא פן תפרש את האנשים אשר נקבו בשמות אחר כן, דהיינו בני ראובן בני שמעון וכל השבטים:

מזרחי: שלא נפרש אנשים אחרים

את האנשים האלה את שנים עשר נשיאים הללו. אשר נקבו לו כאן בשמות. מפני שמדרך הכתוב

להזכיר האמורים למעלה עם כנוי, והיה ראוי לכתוב: ויקח אותם משה ואהרן, או ויקח משה ואהרן את האנשים האלה בלבד, ופה האריך לומר: "את האנשים האלה אשר נקבו בשמות", והיה עולה על הדעת שהאנשים האלה אינם השנים עשר נשיאים הכתובים למעלה, ופירוש "אשר נקבו בשמות" במקום אחר, לפיכך הוצרך לפרש שהאנשים האלה הם השנים עשר נשיאים האמורים למעלה, ופירוש "אשר נקבו בשמות" – אשר נקבו לו כאן בשמות". והוסיף מלת "לו", מפני שבזולתו לא יודע למי נקבו. והוסיף מלת "כאן", מפני שבזולתו לא יודע באיזה מקום נקבו. ואשר הכריחו לומר כן, מפני שלא מצינו שנתפרשו שמות האנשים האלה לא למשה ולא לאחרים חוץ מכאן.

גור אריה: מפני מה לקח אותם?

האנשים האלה שנים עשר נשיאים הללו. כי "האנשים האלה" משמע שהיו אנשים סתמא, כדמשמע "האנשים", ולא נלקחו מפני שהיו נשיאים, וזה אינו, דכיון דאלו שנים עשר אנשים נשיאים היו, בודאי מפני נשיאותם לקח אותם, דאי לא, מאי שנא הני, לכך פירש 'שנים עשר נשיאים הללו', פירוש מפני נשיאותם לקח אותם. וכך רצה לומר; האנשים האלה שהם נשיאים:

אשר נקבו לו כאן. פירוש, שאין לשון "נקבו" כמו שאר "נקבו" שהוא לשון הנקוב ומפורש במקום אחר, דלמה יתלה במה שהוא נקוב במקום אחר, והלא אף כאן פירש לו הקדוש ברוך הוא כל אחד בשמו. וכן אין לפרש "אשר נקבו בשמות" הכתובים ונקובים, ויהיה קאי "נקבו" על שהם נכתבים כאן, דלמה יתלה בכתבתם בתורה, והלא הקדוש ברוך הוא צוה אותם לקח כל אחד ואחד בשמו, לכך פירש 'הנקובים לו כאן', פירש רש"י שהקב"ה פירש לו למשה את שמם כאן, שאמר אלו תקח, ולא קאי על כתיב בתורה, ולא מה שהם נקובים במקום אחר:

חלק שלישי: תורת מנחם

השאלות:

ועל זה הגיע דיבור ה' "אלה קרואי העדה": אז מינה אותם ה' במינוי חדש, שנוסף לכך שכל אחד נשיא לשבטו, הם נהיו "נקראים לכל דבר חשיבות שבעדה"... כאשר ה' קרא את שמות הנשיאים (למשה), פעל בכך מינוי חדש שלא היה לפני כן...

וזה כוונת רש"י "האנשים האלה - את שנים עשר נשיאים הללו, אשר נקבו לו כאן בשמות". אין כאן שני דיבור המתחיל, אלא המשך אחד. רש"י מעתיק את לשון הכתוב ומכניס באמצע את פירושו: **האנשים האלה - את שנים עשר נשיאים הללו - אשר נקבו - לו כאן - בשמות.**

לקוטי שיחות: ייחודיות ואחדות

למה היה צורך שנשיאי השבטים ישתתפו במניין כל ישראל, והרי כל אחד אחראי רק על שבטו?

אלא הביאור הפנימי:

תפקיד המניין "להודיע חיבתך", בשתי אפשרויות:

אפשרות אחת, אלו המניינים הקודמים, שבהם הזכיר רק הסך הכול של בני ישראל, ללא חלוקה לשבטים, מצד המכנה המשותף שיש בכלם;

אפשרות שנייה, היא המניין בפרשתנו, שבו נמנה כל שבט בנפרד, כדי להדגיש את הייחודיות של כל שבט, כיון שכל שבט מייצג דרך אחרת בעבודת ה'.

ויחד עם זאת, כל השבטים נמנו במידה שווה. כדי לבטא שהשוני בין השבטים אינו מפריד, אלא כולם מרכיבים יחד קומה אחת שלמה.

לכן היה צורך שנשיאי השבטים ישתתפו במניין כל השבטים, לבטא שכולם יחד הם קומה אחת שלמה.

כללי רש"י

כלל א7: רש"י מפרש רק כאשר יש קושי בהבנת הפשט. אם אין שום קושי, אין הוא מפרש דבר.

כלל ו1: רש"י מצטט בדיבור המתחיל רק את המילים אותן הוא בא לבאר, ולא יותר.

כלל 221: לפעמים, כתוצאה מטעות המעתיק, מילה בתוך דברי רש"י מופיעה ככותרת נפרדת, בשעה שאין זה עדיין אלא דיבור המתחיל אחד.

רש"י: כל הנשיאים פקדו ביחד

ואתכם יהיו - כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט:

לקוטי שיחות: מה היה קשה לרש"י?

יובן בהקדם עוד שאלות העולות בהבנת הפסוקים: שני הפסוקים "אלה קרואי וגו'" ו"ויקח משה ואהרן וגו'" הם לכאורה מיותרים...

בכלל לא מובן המשך הדיבור של ה' למשה... בו פירט את שמות הנשיאים...

כדי לתרץ את השאלות, אומר רש"י "קרואי העדה - הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה": כאן נפעל עניין חדש בנשיאים, שלא היה לפני כן.

זאת בהמשך לפירוש הקודם של רש"י... "כשתפקדו אותם יהיו עמכם כל נשיא שבט ושבט", שבפשטות כוונתו, שכל נשיא ונשיא השתתף במניין כל השבטים עם משה ואהרן...

סודו של כשר"י

פרשת נשא
כשר"י והדרשן
נפגשו...

ע"פ לקוטי שיחות כרך ח', נשא ב'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

נשא ז, יח: ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר: הקרב את קרבנו קצרת פסח אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד פסח שבועים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: פה אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד פבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה פבשים בני שנה חמשה זה קרבן נתנאל בן צוער:

רמז הקערה	כוונה כללית	השבת
מושל בכיפה	מלכות	יהודה
התורה כלחם	תורה	יששכר
כנגד הים	שותפות	זבולון
עיקר ההצלה	בכורה	ראובן
חצר המשכן	המשכן	שמעון
כנגד יוכבד	יציאת מצרים	גד
עקירת בכורה	הקדמת אפרים	אפרים
עקירת בכורה	הקדמת יוסף	מנשה
עקרת הבית	רחל	בנימין
רמז לנזירותו	שמשון	דן
אומות העולם	בחירת ה'	אשר
עקרת הבית	אבות ואמהות	נפתלי

סוד

ריקאנטי: י"ב גבולי אלכסון

י"ב שבטים שהיו כנגד שנים עשר גבולי אלכסון הנקרא שנים עשר צנורות שיש להקב"ה... על כן הקריבו נשיאי ישראל י"ב עזים וי"ב אלים ושנים עשר כבשים ושנים עשר שעירי עזים.

פזט

רשב"ם: לא מפרש כלום

(יג) וקרבנו – מוסב למעלה, ויהי המקריב נחשון... (פד) ביום המשח אותו – התחילו לחנכו.

רמב"ן: לכבד את כל הנשיאים

הזכירם בשמם ובפרט קרבניהם ולהזכיר יומו של כל אחד, לא שיזכיר ויכבד את הראשון "זה קרבן נחשון בן עמינדב" ויאמר "וכן הקריבו הנשיאים איש איש יומו", כי יהיה זה קיצור בכבוד האחרים.

רמז

בעל הטורים: רמזי הקרבנות

מלאה קטרת. תחליף הקו"ף בדל"ת בא"ת ב"ש ויעלה למנין תרי"ג (וכן מפרט רמזי כל הקרבנות).

דרש

במדבר רבה: לכל נשיא כוונה אחרת

מה ראו הנשיאים להקריב קרבנות בענין הזה? רבנן אמרין: אף על פי שקרבן שוה הקריבו כולם, על דברים גדולים הקריבו, וכל אחד ואחד הקריבו לפי דעתו:

ח ל ק ש נ י : פירוש רש"י

הקריב נתנאל בן לוּעַר – ...וביסודו של ר' משה הדרכן מלאתי, אמר רבי פנחס בן יאיר, נתנאל בן לוּעַר השיאן ענה זו:

קערת כסף – מנין אותיותיו בגימטריה תתק"ל כנגד שנותיו של אדם הראשון: שלשים ומאה משקלה – על שם שכשהעמיד תולדות לקיום העולם בן מאה ושלשים שנה היה, שנאמר ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו וגו': מזרק אחד כסף – בגימטריה תתק"כ, על שם נח שהעמיד תולדות בן ת"ק שנה, ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזירת המצול קודם תולדותיו, כמו שפירשתי אלל והיו ימיו מאה ועשרים שנה, לפיכך נאמר מזרק אחד כסף ולא נאמר מזרק כסף אחד, כמו שנאמר בקערה, לומר שאף אותיות של אחד מטרפות למנין: שבעים שקל – כנגד שבעים אומות שיאלו מצניו:

כף אחת – כנגד התורה שנתנה מידו של הקדוש ברוך הוא: עשרה זהב – כנגד עשרת הדברות: מלאה קטרת – גימטריה של קטרת תרי"ג מלות, ובלבד שתחליף קו"ף דל"ת על ידי א"ת ב"ש ג"ר ד"ק:

פר אחד – כנגד אברהם, שנאמר בו ויקח בן בקר: איל אחד – כנגד ילחק, ויקח את האיל וגו': כסף אחד – כנגד יעקב, והכסבים הפריד יעקב:

שעיר עזים – לכפר על מכירת יוסף, שנאמר בו וישחטו שעיר עזים:

ולזבח השלמים בקר שנים – כנגד משה ואהרן, שנתנו שלום בין ישראל לאזניהם שצטמים: אילם עתדים כצבים – שלשה מינים כנגד כהנים ולוים וישראלים, וכנגד תורה נביאים וכתובים. שלש חמשות כנגד חמשה חומשין, וחמשת הדברות הכתובין על לוח אחד, וחמשה הכתובין על השני. עד כאן מיסודו של ר' משה הדרכן:

גור אריה: בגלל העצה של יששכר

מנין אותיותיו כו'. פירש זה כאן, כי אמר (רש"י כאן) שנתנאל בן לוּעַר השיאן עצה זו, ואם לא היה באלו דברים ענין גדול וחכמה בהן – מאי עצה הוי בקרבנות אלו, כל אדם יכול להשיא עצה? לכך פירש רש"י שיש בכל אחד רמז גדול, כמו שמפרש.

ואם תאמר: מזה ענין זה לכאן לשנות אדם הראשון ונח (רש"י ד"ה מזרק)?

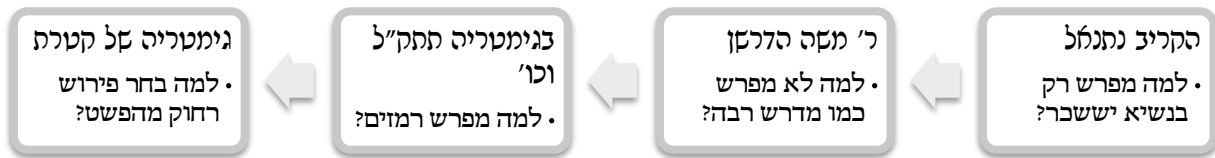
ויש לומר: כי מלאכת המשכן שקול כמו בריאת העולם, וכל דבר שהיה בבריאת העולם היה במלאכת המשכן:

מזרחי: בגלל שהכול מדויק

הוצרך הרב פה להביא אלה המדרשות של אלה הגמטריאות כלן, שהן מיסודו של רבי משה הדרשן, מה שלא עשה בן בשאר דבריו – מפני שאלה המדרשות קרובות לפשוטו של מקרא הן, דאם לא בן מה ענין הכלים הללו, הקערה והמזרק והכף ומספר משקלם ומה ענין הבהמות הללו ומספרן... עד שכל הנשיאים הסכימו בכולם בין במין הכלים ומספרן, בין במין הבהמות ומספרן, בין במשקל הכלים ומספרן, מבלתי שום שנוי כלל. שעל כרחנו לומר שלא היו הדברים הללו במקרה, אלא בכונה.

חלק פליסי: תורת מנחם

הפאות:

לכן, למרות שהקריבו קרבנות זדים, מצד עצה אחת של בני יששכר – בכל זאת לכל אחד הייתה כוונה פרטית שונה.

טבלה: כלל ופרטים

חלוקה לפרטים	כלל אחד	הקרבן
בחיייו היו מאורעות שונים, יצאו ממנו צאצאים שונים	חיי אדם	קערת כסף
בחיייו היו מאורעות שונים, יצאו ממנו 70 אומות	חיי נח	מזרק כסף
התורה מתחלקת לעשר דיברות ותרי"ג מצוות	תורה	כף אחת
יצאו מהם צאצאים שונים	שלושת האבות	פר, איל, כבש
כל שבט השתתף במכירה בצורה שונה	מכירת יוסף	שעיר עיזים
משה ואהרן היו שונים, וכל יהודי שונה מחברו	משה ואהרן, כהן, לוי ישראל	זבח שלמים, אילים, עתודים וכבשים

הסוד שנפלט

לקוטי שיחות: להתאחד בתפילה

כאשר יהודי מתכוון לתפילה – והתפילות כנגד קרבנות – לכל לראש עליו לקבל על עצמו את מצוות עשה של "ואהבת לרעך כמוך"... ואחר כך הוא יכול להתפלל על הצרכים האישיים שלו;

וגם אז, הוא כולל את עצמו עם הכלל (כפי הדין, שגם תפילת יחיד צריכה להיאמר בלשון רבים);

ואז הוא בטוח שבתפילתו אין שום פסול.

כללי רש"י

כלל טז: רש"י כתב את פירושו ל"בן חמש למקרא". הילד יודע שיש בתורה רמזים שונים, אך מבין כי איתו לומדים כעת פשט ולא רמז.

כלל ז: כיון שרש"י בא ללוות את לימודו הראשוני של "בן חמש", הוא מפרש בהזדמנות הראשונה שהלומד נתקל בקושי.

אברנאל: שתי שאלות בפשט

השאלה הזו – כל הנשיאים הקריבו לחנוכת המזבח קרבן שוה... איך היה אפשר שיהיו ליבם בנדבותם שוה?...

השאלה הח' – למה זכר הכתוב כאן קרבן כל אחד מהנשיאים בפרטיות העניינים, בהיות קרבנם שוים?

לקוטי שיחות: קרבן זהה, כוונה שונה

הביאור בזה: לרש"י היה קשה מדוע התורה חוזרת שוב ושוב על כל קרבנות הנשיאים?...

לפי הפשט, ההסבר הוא שלכל נשיא היו כוונות ורמזים אחרים. ולכן התורה חוזרת על כולם.

אך השאלה כפולה: ראשית, אם הכוונות שונות, איך יצא שהקרבנות עצמם היו זדים?

שנית, איך יתכן שיששכר נתן עצה אחת, והיא התאימה לכוונות השונות של כל שבט ושבט?

לכן רש"י לא פירש כמו מדרש רבה, האומר שלכל אחד היו כוונות שונות לגמרי. אלא פירש לפי ר' משה הדרשן, כי לפי פירושו יוצא, שהכוונה הכללית הייתה אחת, ובאותה כוונה כל שבט הדגיש פרט אחר.

סודו של כ"ש"י

פרשת בהעלותך
למה חלשה
דעתו של אהרון?

ע"פ לקוטי שיחות ברך י"ח, בהעלותך א';
ספר השיחות תשמ"ח, שבת פרשת בהעלותך

חלק ראשון: פרד"ס התורה

התחלת בהעלותך: וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אֶהָרֵן וְאֶמְרָתָּ
אֵלָיו בְּהֵעֲלִיתָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת:

רמז

בעל הטורים: רמז לנרות חנוכה

בהעלותך את הנרות. סמך "נרות" ל"חנוכה". רמז לחנוכה, לפרסומי ניסא בנרות:

לרש

תנחומא: הצער של שבט לוי

בהעלותך את הנרות - אתה מוצא שנים עשר שבטים שהקריבו קרבנות לחנוכה המזבח, לא הקריב שבט לוי כלום, והיו מצירים ואומרים למה רחקנו מהקרבה לחנוכה המזבח.

משל למה הדבר דומה: למלך שעשה סעודה והיה קורא בכל יום אומניות. היה לו אוהב אחד שהיה אוהב יותר מדאי, לא קרא אותו עמהם. והיה מיצר לומר שמא יש בלבו של מלך עלי כלום, לפיכך לא זמנני מכל הסעודות האלו. כיון שעברו כל ימי הסעודה, קרא לאותו אוהב ואמר: לכל בני המדינה עשיתי סעודה ולך לעצמך אני עושה סעודה אחת בלבד יחידה, לומר שאוהבי אתה.

כך המלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה... כיון שעברה חנוכה המזבח, אמר לו הקדוש ברוך הוא לאהרן ולבניו: כל השבטים עשו לעצמם חנוכה, ואתם לעצמכם עשו חנוכה. לכך נאמר "דבר אל אהרן ואל בניו בהעלותך", ואחר כך "קח את הלויים".

פשט

רשב"ם: זו מלאכה תדירה

בהעלותך וגו' - לפי שמלאכת תדיר היא זו, הזכירה כאן. אף על פי שכל מלאכות המשכן נגמרו, מלאכת הדלקת המנורה [לא] נגמרה, כי תדירה היא:

אבן עזרא: ה' ידבר גם בלילה

דבר אל אהרן... ונסמכה זאת הפרשה להורות, כי הדבור יהיה גם בלילה, כי שם יהיה הנר דלוק ולא יכבה:

אברבנאל: האבן עזרא צודק

כתב הרב אבן עזרא שנסמכה זאת הפרשה לדבור השם למשה באהל מועד מפני כי הדבור יהיה גם בלילה כי יהיה שם נר דלוק ולא יכבה.

והקשה עליו הרמב"ן שהרי משה לא היה מנבא בליל אלא ביום... ואומר אני שאין בזה קושיא כלל כי לא היה דעתם ז"ל בשלילות נבואתו בלילה אלא להגיד שלא היתה נבואתו בחלום הלילה אלא בהקיץ... ביום ובלילה...

להודיע שאהרן וגם בניו יכנסו בהיכל בכל יום בבקר ובערב להדליק את הנרות, ועם כל זה לא ישמע אהרן את הקול שיהיה שומע משה. גם משה היה נכנס שם פעמים בלילה לשמוע את דברי ה' והי' ההיכל מאיר מנרות המנורה להישיר דרכו של משה בבאו אל קדש הקדשים.

חלק שני: פירוש רש"י

בהעלתך – למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם צנוכה, לא הוא ולא שצטו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות:

גם: בהקרבת החנוכה עצמה של כל הנשיאים, הרי הוא המקריב, ולמה לא ריצהו אלא במנורה?

ויתיישב הענין בתת לב למה שאמרו במנחות בפרק ב' מדות דף פ"ח וזה לשונם: כיצד עושה מסלקן (את הנרות) ומניחן באוהל ומקנחן בספוג ונותן בהם שמן וכו' עד כאן...

וכפי זה נשכיל כוונת תשובת ה' לאהרן: כי אהרן היה מתאנח על חנוכת המזבח. והשיבו הקדוש ברוך הוא חייך שלך וכו'. פירוש: מעשה המנורה שמוריד הנרות ומניחן באוהל ומקנחם וחוזר ובונה אותם מחדש ומדליקה, הרי כל יום כעושה מעשה חדש, שמחנך הוא המנורה בכל הדלקה והדלקה... ונמצא שמחנך בכל יום המנורה, והם לא חנכו אלא פעם אחת המזבח.

לקוטי תורה: בין בשר לשמן

בהעלותך את הנרות. ופירש רש"י כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו... ולהבין זה... הנה הבשר הוא מבחינת גבורות, שלכך הוא סומקא (אדום). ולכך, גם אחר הבירור וההעלאה, הוא נכלל בגבורות דקדושה, והיינו שעל ידי זה נמשך התלהבות ורשפי אש...

אך משה רבינו עליו השלום אמר "מאין לי בשר"... שהתלהבות ורשפי אש האהבה הוא עדיין בחינת "יש מי שאוהב", ובמשה כתיב "ונחנו מה" שהוא בחינת אין, תכלית הביטול... והתורה שהיא בחינת חכמה עילאה נקראת שמן כו'... בחינת "מ"ה" ואין.

וזהו ענין "שליך גדול משלהם", דהיינו מקרבנות הנשיאים... שכל נשיא העלה שבטו על ידי קרבנו, דהיינו שעל ידי זה נמשך בשבטו הרצוא וההתלהבות... אכן בחינת אהרן שמדליק ומטיב את נרות המנורה הוא גדול מקרבנות הנ"ל... על ידי השמן הנבלע בה (בפתילה) שהוא בחינת חכמה עילאה, ביטול ואין.

רמב"ן: למה לא ניחמו בקטורת?

ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בקר וערב ששבחו בו הכתוב "שימו קטורה באפרך", ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כלו משרתי אלהינו?

ועוד: מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלוואים? ואם תאמר שהיו חובה ונצטוה בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנכת המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוה עליה.

אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהייתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו...

וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו ו): אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו – וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם. והנה דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו.

אור החיים: הרי אהרון הקריב להם?

דבריהם ז"ל צריכין ביאור: מה נחמה זו עושה לחלישות דעתו של אהרן על חנוכת הנשיאים שלא היה בכלל, הלא אין מעשה המנורה מקביל לחנוכה?

גם: למה לא הניח דעתו בכל הקרבנות שהוא מקריב: תמידין, ומוספין, והקטורת?

חלק שלישי: תורת מנחם

הפאות:

כללי רש"י

בדרך כלל רש"י אינו מסביר את סמיכותן של פרשיות זו לזו, משום שהדבר אינו קשה בפשט. הוא כן נדרש לנושא, סימן שיש כאן קושי בפשט.

במקרה זה, הקושי בפשט הוא: הרי קרבנות הנשיאים הסתיימו ב"ב ניסן, ופרשת בהעלותך נאמרה בא' בניסן, ומדוע נאמרה לאחר קרבנות הנשיאים? על כך באה תשובת רש"י.

ספר השיחות: חלשה דעתו

רגילים לכתוב לשון צער, כבמדרש "היה מיצר". למה כתב רש"י לשון לא רגיל, "חלשה דעתו"?

אלא: עיקר עניין ה"דעת" של האדם הוא להעמיק את דעתו במילוי תפקידו בעולם. "דעתו" של אהרן – הוקדשה לשליחותו "לכהנו לי" בעבודה במשכן. בראותו "שלא היה עמהם בחנוכה" של המשכן, נעשתה אצלו חלישות במציאות הדעת, כי עיקר עניינה בשביל עבודת המשכן, ולפתע נוכח שאינו יכול להשתמש בדעתו בשביל חנוכה המשכן...

הלך מזה: כאשר יהודי שומע שכמה מישראל עסקו בעניין שהוא בבחינת חנוכה המשכן, ולדוגמה: לחנך יהודי בתורה ומצוות, וכן להדליק "נר ה' נשמת אדם", בראותו ש"לא היה עמהם בחנוכה", צריכה להיות לו חלישות הדעת...

בכל העולם ובמיוחד בארץ הקודש מסתובבים מאות אלפי ילדי ומבוגרים, שאין להם ידיעה באלף-ב"ת של יהדות, כי הם "תינוקות שנשבו". צו השעה לפרסם שחוב על כל אחד ואחד לעסוק בהפצת התורה והיהדות חוצה!

לקוטי שיחות: שאתה מדליק ומטיב

הביאור בזה: בתשובה "שלך גדולה משלהם שאתה מדליק וכו'", המטרה אינה רק לנחם את אהרן בעבודה שלו, אלא שיש במעשיו גם חנוכה המשכן, בדומה לנשיאים... ואדרבה – "שלך (החנוכה שלך) גדולה משלהם", ובשלושה פרטים:

א. "שאתה": הנשיאים לא הקריבו בעצמם, אלא על ידי הכהנים, ואתה חונך בעצמך את המנורה.

ב. "מדליק ומטיב": אם היה רק מדליק ולא מטיב, היה מקום לדון מה עדיף בתור חנוכה – תחילת הפעולה בהבאת קרבנות הנשיאים, או סוף הפעולה בהדלקת הנרות. אך כיון שאהרן עשה גם את תחילת הפעולה, הטבת הנרות, בכך חנך את המנורה מתחילה ועד סוף.

ג. "את הנרות": חנוכה הנשיאים הייתה על מזבח החיצון – בחצר, ואילו החנוכה של אהרן הייתה במנורה שהייתה במשכן – בפנים...

הדבר היה חידוש לאהרן. שכן משה עבד ביום השמיני למילואים והדליק ראשון את המנורה. לכן חשב אהרן שאין לו חלק בחנוכה המנורה.

אמר לו ה': ראשית, אתה "מדליק ומטיב" את המנורה, לשון הוזה, כל י"ב ימי חנוכה המזבח – ובכך חונך את המנורה כל ימים אלו. שנית, משה הדליק בבוקר כהוראת שעה, ואילו את ההדלקה הקבועה הראשונה בין הערביים הדליק אהרן.

זו ההדגשה "חייד": שלא יחשוב שמדובר בנחמה שאינה חנוכה אמיתית ביחס לנשיאים – אומר ה' "חייד", לקבוע ולאמת שעבודת החנוכה של אהרן הייתה בשלימות, ואדרבה "שלך גדולה משלהם".

סודו של כ"ש"י

פרשת שלח
התרגיל של
כלב בן יפונה

ע"פ לקוטי שיחות ברך ח', שלח א'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

שלח יג, כז: וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בְּאָנּוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת
חֶלֶב וְדִבֶּשׁ הוּא וְזֶה פְּרִיָּהּ: אָפֶס פִּי עָז הָעַם הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת
גְּדֹלַת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵנָק רָאִינוּ שָׁם: עֲמֶלֶק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחֲתִי
וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר וְהַפְּנֵעֵנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן: וַיְהִס
כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלֵה וַיִּרְשָׁנוּ אֶתְּהָּ פִּי יִכּוֹל נֹכַח לָהּ:

אור החיים: איך השתיק עם שלם?

ויהס וגו' אל משה. פירוש: לפי שאין כח באדם
הדיוט להשתיק המון שש מאות אלף. לזה בא
במאמרו כי הוא משתיקם אל משה ולא לגזירתו,
וידוע כי משה מלך דכתיב "ויהי בישורון מלך",
ולאימתו שתקו לשמוע אשר יאמר.

רש

גמרא: התרגיל של כלב

ויהס כלב את העם אל משה – אמר רבה: שהסיתן
בדברים. פתח יהושע דקא משתעי, אמרי ליה: דין
ראש קטיעה ימלל (=הראש הקטוע ידבר, כי
ליהושע לא היו בנים)?

אמר (כלב לעצמו): אי משתעינא, אמרי בי מילתא
וחסמין לי (אם אדבר, ישתיקו אותי). אמר להן: וכי
זו בלבד עשה לנו בן עמרם? סברי בגנותיה קא
משתעי, אישתיקו. אמר להן: הוציאנו ממצרים
וקרע לנו את הים והאכילנו את המן, אם יאמר
עשו סולמות ועלו לרקיע לא נשמע לו? עלה נעלה
וירשנו אותה וגו' (מסכת סוטה לה, ב).

אלשיך: את העם אל משה

את העם אל משה. לומר ולתת התנצלות על
יהושע, למה לא עשה כן גם הוא, כי אם כלב
לבדו. לזה אמר שני טעמים: אחד, באומרו "את
העם". והשנית באומרו "אל משה". והוא, כי אילו
היה מתקומם הוא, היה פתחון פה לומר, הנה
יהושע להיות שהוא המביא את ישראל לארץ, על
כן יאמרו כי לעצמו הוא דורש... טעם שני... להיות
הדבור עתה "אל משה", ובוש ממנו, כי יראה
כמתאמץ לבא למלא מקומו נצב מלך.

פזט

תרגום יונתן: שיק שיבו למשה

ושתיק כלב ית עמא ואיצתינון לות משה ואמר
מיסק ניסק ונירת יתה ארום מיכל ניכול לה

תרגום: וישתיק כלב את העם ויאזינו אל משה,
ויאמר עלה נעלה ונירש אותה, כי יכול נוכל לה:

אבן עזרא: אמר 'הסו'

ויהס – אמר ר' יונה המדקדק, שטעמו שאמר הסו:

ספורנו: שיק שיבו למשה

ויהס כלב את העם. השתיק את העם שהיו
מתחילים מאז לתת קולם כמו שעשו אחר כך
כאמרו ותשא כל העדה ויתנו את קולם:

אל משה. שישמעו מה ישיב משה. ואולי אז אמר
משה מה שהעיד אחר כך באומרו "ואומר אליכם
לא תערצון ולא תיראון מהם" (דברים א, כט),
וכלב חזק דבריו באמרו "עלה נעלה".

תולדות יצחק: מה הסוד?

ולפי שדברו המרגלים בסוד עם משה, אמרו
ישראל: מה סוד הוא זה אם הוא רע או טוב?
וחשדו שהוא רע...

ולכן "ויהס כלב" לאותו הדבר בלתי נשלם, ואמר
אתם רוצים לדעת מה הוא הסוד שאמרו למשה,
"עלה נעלה וירשנו אותה".

"והאנשים אשר עלו עמו אמרו" שקר הוא, שהסוד
שאמרנו הוא, "לא נוכל לעלות אל העם".

חלק שני: פירוש רש"י

ויהם כלב – השתיק את כולם:

אל משה – לשמוע מה שידבר במשה. כוח ואמר וכי זו כלבד עשה לנו בן עמרם?! השומע היה סבור שצא לספר בגנותו, מתוך שהיה כלבד על משה שצביל דברי המרגלים. שתקו כולם לשמוע גנותו, אמר: והלא קרע לנו את היס, והוריד לנו את המן, והגזינו לנו את השליו:

עלה נעלה – אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו עם נלכיה ככל דבריו:

ויהם – לשון שתיקה, וכן "הם כל בשר", "הם כי לא להזכיר". כן דרך בני אדם הרואה לשחק אגודת אנשים אומר ש"ט (ספרים אחרים: הם):

נחלת יעקב: הביטוי "בן עמרם"

זה הלשון הוא משמש לטובה וחילופו, והיו ישראל סבורין שיספר בגנותו של משה. וגם לשון "בן עמרם" הוא לשון בזיון, כמו "מדוע לא בא בן ישי אל הלחם", וכיוצא בזה הרבה.

שפתי חכמים: השתיק את המרגלים

השתיק את כולם. ואף על גב דבהדיא כתיב בקרא "את העם" ועוד קשה דהא בקרא אינו כתיב שדברו העם כלום? ויש לומר: דקאי אמרגלים, כלומר שהשתיק המרגלים כולם ששתקו ולא דברו כלום כדי שישמעו העם מה שידבר כלב במשה.

אפילו בשמים. דאם לא כן היה לו לומר "נעלה וירשנו", "עלה" למה ליי אלא "עלה נעלה" מכל מקום, אפילו בשמים:

גור אריה: "אפילו בשמים"

צווח ואומר. דאם לא כן, מאי "אל משה"? אלא שצווח כאילו רצה לדבר במשה, ומתוך כך היו שותקין, שהיו רוצים לשמוע בגנותו...

אפילו בשמים היא וכו'. ואם תאמר, למה דברו בנמנעות, והלא אינה בשמים?

ויש לומר: דהכי אמר להם, אפילו יש להם מזל גדול בשמים שלא נוכל לגרשם – אפילו הכי נוכל לעלות, דאין מזל לישראל, והם מושלים על המזל, לכן "עלה נעלה" על המזל שלהם.

דבק טוב: "אל משה"

קשה לרש"י "אל משה" למה ליי אלא ודאי במילת "אל משה" השתיקם. לכן פירש לשמוע מה שידברו במשה. ולהכי נקט מילת "אל", כאדם הרוצה לדבר אל אדם.

באר בשדה: "השתיק את כולם"

ויהס וכו' השתיק את כולם לשמוע מה שידברו במשה. פירוש: לא שהיו צווחין והשתיקם, שהרי לא דיברו עדיין העם כלום עד לאחר כן, דכתיב "ותשא כל העדה". אלא השתיקם שלא יפסיקו דבריו ויהיו שומעים מה שידבר במשה.

מזרחי: הביטוי "בן עמרם"

צווח ואמר: וכי זו כלבד עשה לנו בן עמרם כו'. דאם לא כן היאך יכול לשתקם, אלא מפני שהיו סבורין שבא לספר בגנותו, שתקו כלם לשמוע גנותו. וממה היו סבורין בו, שבא לספר בגנותו של משה, אמרו במדבר רבה (במדבר רבה טז, יט): "מפני שבתחלה אמר להם: אני עמכם בעצה, ובלבו היה לומר אמת"...

אבל נראה ליי, שבזולת זה מנוסח לשונו שקראו "בן עמרם" ולא בשמו, הבינו זה. וקראו כן, כדי שיטעו ויחשבו שכונתו לגנאי:

חלק שלישי: תורת מנחם

השאלות:

לקוטי שיחות: "בן עמרם"

ראיית רש"י שכלב אמר "בן עמרם" ולא "משה", בפרט שבפסוק כאן כתובה "משה", וכדברי רש"י על זה "במשה": אסור לקרוא לרבו בשמו בלי קדימת תואר של כבוד - כמו "מורי", "רבי" וכיו"ב... ומכיון שכלב לא יכל לקרוא את משה בתואר של כבוד (כי אז לא היה בכוחו להשתיקם), בהכרח לומר שאמר "בן עמרם".

ובפרט שלשון זה משתמע לתרי אפי: הם סברו שאומר "בן עמרם" בגלל שאינו מחשיבו, וכאילו שכל המעלה שלו היא רק שהוא בן עמרם; ואליבא דאמת, באמירת "בן עמרם" יש כבוד עוד יותר מזה שהיה קורא אותו בשמו ובתואר של כבוד, שהרי יש אומרים (ש"ך יו"ד סרמ"ב סקכ"ד) שבפניו אין להזכיר שמו כלל.

לקוטי שיחות: תשובות כלב

לרש"י הפריעה השאלה, מדוע כלב לא ענה תחילה לטענות המרגלים, אלא רק אמר "עלה נעלה וירשנו אותה"?

ואחרי שלמדים כי המילים "אל משה" פירושה שדיבר במעלות משה - לא מובן למה הזכיר את מעלותיו, והרי המרגלים לא דיברו בגנותו?

לכן לומד רש"י שכלב הזכיר מעלות הסותרות את טענות המרגלים. המרגלים טענו שלושה דברים:

א. "עז העם וגו'" - יושבי הארץ עצמם חזקים, ויקשה עלינו להתגבר עליהם.

ב. "עמלק יושב בארץ הנגב" - הסיבה שנכונו מעמלק, מפני שבני ישראל הטילו ספק ביכולת

- ה'. אם כן, עצם הספק ביכולת ה' לכבוש, תגרום שלא יעשה לנו ניסים.
- ג. "החתי והיבوسی והאמורי יושב בהר וגו'" - גם אם ה' יעשה נס בכיבוש הארץ עצמה, מניין שיעשה נס גם במלחמה שלפני הארץ?
בתגובה הזכיר כלב שלוש מעלות של משה:
- א. "קרע לנו את היס" - ניצחנו את מצרים באופן על טבעי, וכך נגד יושבי הארץ.
- ב. "הגז לנו את השליו" - למרות שביקשנו עלילה ולא היינו ראויים, עשה לנו נס והגזי את השליו. כך בכניסה לארץ, יעשה לנו ניסים למרות הספק.
- ג. "הוריד לנו את המן" - כל ההליכה במדבר היא רק תחנת ביניים בדרך לארץ, ובכל זאת עשה נס והוריד את המן. כך יעשה נס לנצח את האויבים הנמצאים בדרך.

אחרי שכלב הדף את כל טענות המרגלים, לשם מה אמר "עלה נעלה וגו'"? - מוכרחים לומר שהוסיף עניין חדש, שאפילו אם יאמר לעלות בשמים, בכל זאת נעלה.

תשובות כלב

"קרע את היס"
• ניצחנו בנס

"הגזי השליו"
• נס למרות מצבנו

"הוריד המן"
• נס גם בדרך

טענות המרגלים

"עז העם"
• בני הארץ חזקים

"עמלק יושב"
• איננו ראויים לנס

"החתי והיבוסי"
• אין ניסים בדרך

סודו של כ"ש"י

פרשת קורח
מטה עם
פרחים ושקדים

ע"פ לקוטי שיחות ברך כ"ג, קרח א'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

קרח יז, כג: וַיְהִי מִמֶּחֶרֶת וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱלֵ הָעֵדוּת וַהֲנִיחַ פָּרַח מִטָּה אֶהָרֶן לְבֵית לַוִּי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיִּצֵּץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים: וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי ה' אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מִטָּהוּ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲשֵׁב אֶת מִטָּה אֶהָרֶן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבְנֵי מְרִי וְתָכַל תִּלְוִנְתֶּם מֵעַלֵי וְלֹא יָמָתוּ:

רמז

בעל הטורים: רמזי השקדים

פרח, ציץ, שקדים. כנגד שלשה שערערו על הכהונה, קרח וירבעם ועוזיהו. שקדים. בגימטריא "חשמונים". רמז לחשמונים שהם מזרע אהרן, ותתקיים הכהונה בידם.

דרש

מדרש אגדה: רמזי השקדים

ויוצא פרח. על שם שנאמר "ואם פרוח תפרח". ללמדך שכל מי שיבא ויערער על הכהונה עליו יהיה צרעת, כמו שנעשה בעוזיהו כן יעשה לכל המערער על הכהונה:

ויצץ ציץ. בשם המפורש שהיה כתוב על הציץ:

ויגמול שקדים. מלמד שהקב"ה שוקד לגמול רע לכל מי שיערער על הכהונה:

סוד

פנים יפות: רפ"ח ניצוצות

מלת "פרח" לרמז על שאמרו חז"ל כי גלות מצרים היה על ידי רפ"ח ניצוצין קדישין שנפלו... ועל ידי שבט לוי הוציאו הנצוצות. וזהו "ויוצא פרח ויצץ ציץ" - דהיינו שהוציאו הנצוצות מתוך הקליפה והאירו הנצוצות, ועל ידי זה היה מהירות הגאולה, הרמז בשקדים.

פשוט

אבן עזרא: אולי התפללתם שיושרפו

אתם המיתם. הטעם - מה ראייה הייתה זאת ששבט לוי הוא הנבחר, ונבחר אהרן לכהן גדול, ויתכן שבתפלתכם או בחכמה שידעתם שרפתם המקריבים.

אור החיים: אולי זו נקמה לכבוד משה

ולא הספיק כל מה שעשה ה' בקרח. אולי שהיו חושבים כי מה שאירע לקרח הוא על שדיבר נגד משה וחלק עליו, וה' ינקום נקם על כבוד נביאו נאמן ביתו, ולעולם אפשר שיבחר בשאר השבטים לשרתו. לזה צוה ה' לעשות מבחן המטות:

רשב"ם: המטה פרח לעיני ישראל

נראה לפי הפשוט כשהוציאו משה, מצאו שפרח ולא יותר, כדכתיב "והנה פרח מטה אהרן". אבל אחר כן "ויצץ ציץ" לעיני כל ישראל, ואחרי כן "ויגמול שקדים". שכן הוא העניין בפירות האילן.

שאם הכל היה בבת אחת, אם כן כשהוציאו משה נגמר כל אותו העניין תחילה, והנה לא היתה נראית לא הפריחה ולא הניצה. וגם לא היה לו לכתוב "והנה פרח" אלא "והנה גמול שקדים מטה אהרן לבית לוי":

דעת זקנים: שני סוגי פרחים

משמע דתרי עיני פרח היו שם: דמצד אחד "פרח", ואותן פרחים עמדו ולא נפלו לעולם; ומצד אחד "ויצא פרח" ונפל כדרך כל פרחי אילנות.

חלק שני: פירוש רש"י

ויאלץ פרח – כמשמעו: איץ – הוא חנטת הפרי, כשהפרח נופל: ויגמל שקדים – כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים, לשון (בראשית כא, ח) ויגדל הילד ויגמל, ולשון זה מצוי בפרי האילן, כמו (ישעיה יח, ה) ובוסר גומל יהיה נלה...

למשמרת לאות – לזכרון שבחרתי בזה הכהן ולא ילוננו עוד על הכהונה:

במקום אחר של מטה כמו שכתבתי בסמוך, זה עדות שבחר ה' יתברך באהרן יותר משאר בני לוי.

מזרחי: אות על כהונה ולויה

הרמב"ן ז"ל טען ואמר: "ואין המטה הזה אות רק על מטה לוי שנבחר משאר השבטים, לא על אהרן שתהיה לו הכהונה". ואני שמעתי ולא אבין, כי איך יתכן שיהיה המטה הזה אות על מטה לוי לבד, הנבחר משאר השבטים, לא על כהונת אהרן, והלא עיקר המחלוקת לא היה רק על הכהונה, כדכתיב (טז, י): "ובקשתם גם כהונה"...

ואם תאמר: מאי זה צד הורה מופת המטה על כהונתו של אהרן, והלא מטה אהרן לא בעבורו היה, אלא בעבור שבטו, כמו שכתוב: "ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי"..." ויש לומר... אילו היה בעבור שבטו לבד, לא היה אהרן נותן המטה של שבט לוי, אלא אלעזר בן אהרן, הממונה על כל נשיאי שבט לוי.

גור אריה: אהרן משבט לוי

הקשה הרמב"ן, דהא נס המטה לא היה רק על בחירת השבט, לא על כהונת אהרן?

ונראה שאין הדבר כן, אלא אות המטה הוא על הכהונה, מצד שראוי בזה השבט הכהונה, ולפיכך לקח מכל שבט ושבט מטה אחד, ושם הנשיא כתב על המטה, מפני שהכהן הוא נבחר בשביל השבט, והיה המטה מכל שבט ושבט, ושם הפרטי הוא הנשיא, לומר כי הקדוש ברוך הוא בוחר בכהן הפרטי בעבור שהוא בתוך השבט הזה, לכך המטה היה לכל השבט, והשם על שם הנשיא.

ויאלץ פרח ויאלץ איץ

שפתי חכמים: פרח, כמשמעו

לפי שמצינו ציץ קודם לפרח, שנאמר יציץ ופרח, לכן פירש רש"י "פרח כמשמעו".

ואם תאמר: ולמה לא פירש "ציץ כמשמעו", ופרח הוא דבר הבא קודם הציץ כגון ליחלוח של אילן?

ויש לומר: לפי שנאמר אחר הציץ "ויגמול שקדים", ומהו הדבר שלפני גמול שקדים, חנטת הפרי, מצאתי. ועוד מצאתי: היכן שיש שתי לשונות כגון הכא פרח והדר ויציץ ציץ, ופרח הוא ידוע לשון מה הוא, וציץ אין ידוע מה לשון הוא, לכך פירש רש"י "פרח כמשמעו" ואין צריך פירוש, אבל ציץ אין ידוע וצריך פירוש והוא חנטת פרי.

למשמרת לאות

רמב"ן: אות לכל מטה לוי

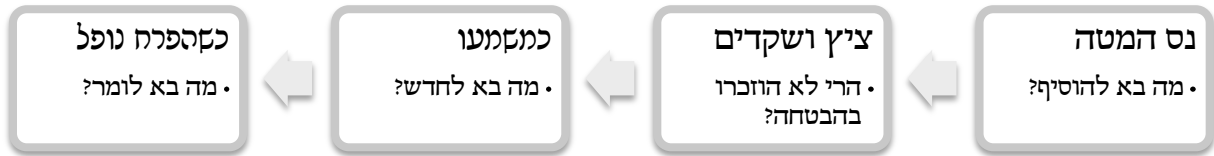
למשמרת לאות – לזכרון שבחרתי לאהרן לכהן, ולא ילינו עוד על הכהונה, לשון רש"י. ואין המטה הזה אות רק על מטה לוי שנבחר משאר השבטים, לא על אהרן שתהיה לו הכהונה. והנכון, למשמרת לאות, על שבט לוי תמורי הבכורות, כי השריפה אות על הכהונה והפרח על הלוייה כמו שפירשתי. וזה טעם פרח מטה אהרן לבית לוי, כי לכל בית לוי פרח ובוכותם.

שפתי חכמים: פרח במילה "אהרן"

כי הפריח המטה של אהרן שהוא משבט לוי, היא עדות שבחר השם יתברך בשבט לוי יותר מבשאר שבטים. וכיון שהפריחות היה בשם של אהרן ולא

חלק שלישי: תורת מנחם

השאלות:

אלא: אות המטה בא ללמד דבר שלא נלמד מהעונשים הקודמים. הבליעה והשריפה הראו שאכן ה' ציוה למנות את אהרון. אבל עדיין נשארה הטענה "כי כל העדה כולם קדושים", שבאמת אהרון שווה לכולם ואינו ראוי במיוחד לכהונה. ואולי ציווי ה' למנות את אהרון לכהונה גדולה בא בעקבות בקשתו של משה, ועדיין יש מקום לבקש מה' שימנה כוהנים משבטים אחרים.

כחוכחה לכך בא אות המטה שפרח בסדר טבעי. מטה לא אמור לפרוח, אך בעקבות בחירת ה', נוצרה בו יכולת הפריחה כחלק מהטבע שלו. כך, גם אם אהרון שווה לכולם, בחירת ה' חוללה שינוי בטבע שלו, כך שבעת רק הוא ראוי לכהונה, ולא אף אחד אחר.

למה נגנזו הפרחים?

גמרא: המקל נגנז עם הפרחים

משנגזו ארון נגנזה עמו צנצנת המן, וצלוחית שמן המשחה, ומקלו של אהרון ושקדיה ופרחיה (יומא נב, ב).

תוספות הרא"ש: למה גם פרחים?

מקלו של אהרון שקדיה ופרחיה. תימה: למה הזכיר פרחים הלא גמלו להיות שקדים? ואיפשר דמקצתן נעשו שקדים ומקצתן נשארו פרחים.

לקוטי שיחות: הפרחים חלק מהאות

על פי הנ"ל בפירוש רש"י, שכל הפרחים נפלו, ומשה הראה אותם כחלק מאות המטה, מובן שפרחים אלו נשמרו גם להבא, כדי להראות לנצח שהכהונה שייכת לטבע של זרע אהרון בלבד.

כללי רש"י

כלל א6: רש"י בא לתרץ כל קושי מכל סוג העלול להתעורר תוך כדי לימוד פשוטו של מקרא, ובתנאי שהקושי הוא לפי הפשט.

כלל יג9: אם רש"י כותב "כמשמעו", הוא שולל פירוש הכתוב שלא כפי המשמעות הפשטנית, אף שיש לו מקום בהתאם לתוכן הכתובים.

פירוש המילה "פרח"

לקוטי שיחות: פרח בכלל ובפרט

למילה "פרח" שתי משמעויות: בכללות, מתייחסת לכל צמיחה וגדילה; בפרטות, מתייחסת לצמיחה של פרח דווקא, להבדיל מהפרי.

כשנאמר "מטהו יפרח" ו"הנה פרח מטה אהרון", הכוונה הייתה למשמעות הכללית, שהמטה יצמח, אך לאו דווקא בפרח דווקא. בהמשך, כאשר התורה פירטה "ויוצא פרח ויצץ ציץ", המילה פרח מתפרשת "כמשמעו", דהיינו פרח בניגוד לפרי.

וממשיך רש"י ואומר "ויצץ ציץ" "הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל", ללמדנו שהצמיחה הייתה לפי הסדר הטבעי, ומשה רבינו ראה את הפרחים על הרצפה, ואף הראה אותם לבני ישראל.

למה הולכך אות המטה?

לקוטי שיחות: אות המטה

נשאלת השאלה: אם הפרחים נפלו, מדוע הצמיחה הייתה לפי הסדר הטבעי, ולא בצורה ניסית טהורה – שהשקדים צמחו ישירות בלי פרחים?

סודו של כ"ש"י

פרשת חוקת
משה הוא ישראל
וישראל הם משה

ע"פ לקוטי שיחות כרך ל"ג, חוקת ב'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

חוקת כ, יד: וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם פֶּה אָמַר אֲחִיךָ
יִשְׂרָאֵל אֲתָה יָדַעְתָּ אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְּאֵתָנוּ... וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל
מַלְאָכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי לֵאמֹר: אֶעֱבְרָה בְּאֶרְצְךָ לֹא נֹטָה בְּשָׂדֶה
וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מִי בָּאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֶלְךְ עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ:

דרכ

מדרש רבה: משה הוא ישראל

וישלח ישראל – כל דברי תורה צריכין זה לזה, שמא זה נועל וזה פותח. וכאן נאמר "וישלח ישראל" ובמקום אחר תלה שליחות במשה שנאמר (דברים א') "ואשלח מלאכים ממדבר קדמות"; וכתוב "וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום", וכתוב "וישלח משה מלאכים מקדש... נעברה", הכתובים האלו צריכין זה לזה, שמשה הוא ישראל וישראל הן משה, ללמדך שראש הדור כל הדור.

לקח טוב: מפני חשיבות אדום

וישלח ישראל מלאכים. ולהלן הוא אומר (במדבר כ) "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום", מפני שהיה מלך חשוב אדום, שלח לו משה מלאכים, אבל סיחון ישראל שלחו לו ולא משה.

ואף על פי כן במשנה תורה כתיב (דברים ב) "ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וגומר", ללמדך שברשות משה נשתלחו. אבל מה שאמר "ישראל", דברי המלאכים.

פזט

חזקוני: שתי אגרות

וישלח ישראל מלאכים, וכתוב אחר אומר בפרשת דברים "ואשלח מלאכים?" רבותינו אמרו: שתי אגרות כתבו, אחת של משה לשלום, ואחת של ישראל למלחמה.

ש"ך: מי שיורש, שולח

וישלח ישראל מלאכים – לא משה, כמו ששלח לאדום. לפי שאמר כמו שכתבתי בשליחות לאדום, שעשו תחבולה עד שיצא מחשבון, שהיא ארץ חומה גבוהה, דלתיים וברית, כדי שלא יחריבוה אם ילחמו עמו והוא בתוכה, והעיר – ישראל יירשנה, שנאמר "ויקח ישראל את כל הערים האלה" ואומר "וישב ישראל בכל ערי האמורי האמורי". לזה הם שלוקחים העיר, להם נאה לשלוח, לא למשה.

אלשיך: מפני הסתלקות משה

ראוי לשים לב למה נזכר משה ולא בני ישראל בשליחות זה?

ויתכן, כי להיות נסיעה זו ושליחות זה, דרך למחר כניסת הארץ. וה' אמר אל משה על אודות הבאר, על כן לא תביאו כו' אל הארץ. על כן להיות זה אחר הדבר ההוא התרשלו ישראל, כל יראו כשמחים בסילוקו למחר ביאה אל הארץ.

על כן משה המחשיב תועלת ישראל מחיי עצמו, מיד וישלח מלאכים לנחץ הדבר:

חלק שני: פירוש רש"י

וישלח ישראל מלאכים – וזמקום אחר תולה השליחות במשה, שנאמר (דברים 3, כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות, וכן (זמדר כ, יד) וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום, וזיפתח הוא אומר (סופטים יא, יז) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וגו'. הכתובים הללו כריכים זה לזה, זה נועל וזה פותח: שמה הוא ישראל וישלח הם משה, לומר לך שגשג הדור הוא ככל הדור, כי הגשג הוא הכל:

שכתבו שם, שישראל חשבו למשה שהוא מתעצל בדבר הזה, כי טוב לפניו לסבב הארץ בכדי להאריך ימי חייו במדבר, ועל כן שלחו בני ישראל פעם אחר אל מלך אדום, כאמור שם בדברינו.

אשר על כן, בראות משה כי נחשד בעיני ישראל לשלוח מלאכים בדברים אשר לא כן בכדי שלא ירצה לתת את ישראל עבור בגבולו, לא רצה כאן לשלוח מעצמו, וציוה לישראל שישלחו הם בעצמם ויבחנו דבריהם האמת איתם אם לא. וכן היה, שלא נתן סיחון את ישראל עבור את גבולו גם לפי דבריהם.

משנה שכיר: משה צורה, ישראל חומר

ברש"י "ובמקום אחר תולה השליחות במשה... שמה הוא ישראל וישלח הם משה, לומר לך שגשג הדור הוא ככל הדור כי הגשג הוא הכל", עד כאן לשון רש"י.

ביאור דבר זה עם דברי רבינו מהר"ל מפראג (בתפארת ישראל פרק י"ב) שמה הוא צורת ישראל והוא המשלים את ישראל, ועל כן נקרא (שמות לב, א) "כי זה משה האיש", כי "זה" נאמר על הצורה, כי הוא הכרת הדבר שנאמר עליו כי הוא זה. וזה שאמרו במנחות (נג, ב) זה הוא משה, כי הי' צורת ישראל, עיין שם בתפארת ישראל פרק י"ב.

ועל כן שפיר כתב רש"י שמה הוא ישראל וישלח הוא משה, כי הצורה עם החומר הוא אחד, ואי אפשר זה בלא זה, והבן.

משכיל לדוד: מה הפריע לרש"י?

וישלח ישראל וכו'. ההרגש הוא, דהיכי עבדי ישראל מילתא מדידהו בלא משה, דהא לעיל אצל אדום כתיב "וישלח משה", והכא משמע דלאו הכי? ומשום הכי קאמר דאינו כן, דבמקום אחר כתיב "ואשלח וכו'".

פנים יפות: מפני הסתלקות משה

וישלח ישראל מלאכים וגו'. פירש רש"י במקום אחר תולה במשה שנאמר ואשלח מלאכים ממדבר קדמות. יש לומר מה שלא תלה כאן השליחות במשה, שלא יאמרו שמה היה נוגע בדבר, שידע שלא ימות עד שבעה באדר כמו שכתוב "היום מלאו ימי ושנותי", שהקב"ה ממלא ימיהם של צדיקים מיום ליום. ומלחמות סיחון היה בחודש אלול. ואם היה סיחון נותן רשות שיעברו דרך ארצם, היו צריכין ליכנס מיד לארץ ישראל, כי גבול סיחון היה עד הירדן, כי לא ביקשו מסיחון שישבו בארצו אלא העברה לחוד שהכרח שיבוא משה עמהם בארץ ישראל. אבל כשירשו ארצו כתיב "וישב ישראל בערי האמורי" עד אחר פטירת משה ב' באדר. להכי כתיב בשם ישראל.

באר מים חיים: חשדו במשה

וישלח ישראל מלאכים אל סיחון וגו'. עיין בדברי חז"ל והובא ברש"י על זה, מפני מה תולה השליחות כאן בישראל ושם במלך אדום נאמר "וישלח משה מלאכים וגו'". ואולם לפי מה

חלק שלישי: תורת מנחם

השאלות:

לכן מגיע הפסוק השני והוא "פותח" ומגלה – "שמשה הוא ישראל וישראל הם משה", כך שכאשר כתוב "וישלח משה" כאילו כתוב "וישלח ישראל" וכן להיפך.

וכדי להסביר איך הדבר יתכן, ממשיך רש"י לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל – ויש לומר ששני חלקי המשפט כאן הם כנגד שני הצדדים "משה הוא ישראל" ו"ישראל הם משה":

"שנשיא הדור הוא ככל הדור", הכוונה היא שעצם מציאותו של משה רבינו הוא הציבור, וממילא כל מה שהוא עושה, הרי זו עשיית ישראל, "משה הוא ישראל".

"שהנשיא הוא הכל", הכוונה שכל צרכי הציבור באים מהנשיא ותלויים בו, ולכן "ישראל הם משה".

לקוטי שיחות: הפסוק בא לומר לך!

לכאורה "לומר לך... הכל" – אינו נוגע להבנת פשוטו של מקרא?

אלא: שמתרץ ומבאר למה שינה הכתוב – שזהו "לומר לך" – כולל גם "בן חמש" – כי כן הוא גם בפשטות הדברים (ובעולם העשייה הגשמי, שהוא לעומת פשט שבתורה) – שנשיא הדור ככל הדור (לקוטי שיחות ח, עמ' 133).

כללי רש"י

כלל ג: מאחר ובן חמש למקרא לומד תורה לפי הסדר, אין רש"י מתייחס לפסוקים המופיעים מאוחר יותר. אם הוא בן מתייחס, סימן שיש קושי כבר בפסוק שלנו.

לקוטי שיחות: ביאור העניין

זה שבפסוק שלנו כתוב "וישלח ישראל" ביחס לסיחון ובפסוק קודם כתוב "וישלח משה" ביחס לאדום – אין לפרש שבכל פעם מישהו אחר שלח את המלאכים. שהרי ברור שמשה שלח, ועשה זאת למען ישראל. אם כן, אין הבדל בין השליחיות.

לכן כותב רש"י "ובמקום אחר תולה השליחות כו'", וכוונתו ששינוי לשון הפסוקים אינו משפיע על זהות השולח, אלא רק במי תולים את השליחות. והשאלה היא, מדוע כאן הכתוב תולה השליחות במשה וכאן בישראל, בשעה שמדובר באותה שליחות?

וזה המשך דברי רש"י "הכתובים הללו צריכים זה לזה, זה נועל וזה פותח כו'": אם היה כתוב רק פסוק אחד, שמשה שלח או ישראל שלחו, היה הוא "נועל" את הפירוש והיינו חושבים שרק משה שלח ולא ישראל, או להיפך.

סודו של כ"ש"י

פרשת בלק
פשוטו
של משל

ע"פ לקוטי שיחות כרך כ"ח, בלק ב'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

פרשת בלק כד, כ: וַיִּרְא אֶת עֲמֶלֶק וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמֶלֶק וְאַחֲרֵיתוֹ עַדֵי אַבְדֹּ:

פֶּשֶׁט

רמב"ן: העם הכי חזק וחשוב

ראשית גוים, כי בראש העמים יחשב, כי גבורים היו ואנשי חיל למלחמה. ולולי כן לא עלה בלבו לבוא להלחם בישראל.

רמז

בעל הטורים: גימטריה

ראשית גוים, בגימטריא "שנלחם בישראל".

ר' חיים פלטיאל: ראשי וסופי תיבות

ראשית גוים עמלק. עמלק ראשי תיבות: עמרם, משה, לוי, קהת. ולכך יצא ללחום עמו קודם לכל האומות, ששמו הטעהו לומר אילו הצדיקים נכללים בשמי, ודאי אנצח. אבל לא, שאחריתו עדי אובד, כלומר שסופי תיבות של שמו מיתה, לרמוז שזכות מועיל לישראל שיהיה סופו למיתה.

דרש

מדרש אגדה: נלחם תחילה בישראל

ראשית גוים עמלק, שנלחם תחלה בישראל. לפיכך ואחריתו עדי אובד, שנאמר מחה אמחה.

חסידות

תורה אור: עמלק מקור הישות

ראשית גוים עמלק... גוים הן שבע עממין, הכנעני והחתי וגו' שהם ז' מדות רעות כו', וראשיתם הוא בחי' עמלק... שהוא בחי' היש, שהוא העושה והמגדיל, הפך הביטול (ד"ה חייב אינש לבסומי).

פרשת בלק כג, ט: כִּי מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְבְּעוֹת אֲשׁוּרְנֵנוּ הֵן עִם לְבַדְד יִשְׁכַּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב:

פֶּשֶׁט

רשב"ם: מראש הר וגבעה

כי מראש צורים אראנו – מפרש הטעם למה לא זעם אותם הק' ולמה אינו חפץ לקללם. שהרי מראש צורים שאני עומד עכשיו אני רואה אותם, ומראש הגבעה אני רואה כי לבדם הם ואין שאר אומות מתחשבין ומעורבין עמהם.

בחיי: פשט ודרש

כי מראש צורים אראנו. על דרך הפשט הוא המקום הגבוה שהזכיר למעלה: "וילך שפי".

ועל דרך המדרש: "צורים", אלו האבות, "ומגבעות", אלו השבטים.

רמז

בעל הטורים: גימטריה

מראש צורים, בגימטריא "מזכות האבות". ומגבעות, בגימטריא הן "האימהות".

דרש

תנחומא: אבות ואימהות

כי מראש צורים. אלו האבות, ומגבעות אשורנו, אלו האמהות.

סוד

זוהר: צורים הם ציורים

כי מראש צורים אראנו, אלו הם הציורים של השם הקדוש, שיהיו מצוירים בפניהם (ע"פ זוהר א, כו).

חלק שני: פירוש רש"י

ראשית גוים עמלק – הוא קדם את כלם להלחם זישראל, וכך תרגם אונקלוס. ואחריתו – ליאבד זידם, שנאמר תמחה את זכר עמלק.

מזרחי: לא ראשון בזמן

ראשית גוים עמלק – הוא קדם את כולם להלחם בישראל, וכן תרגם אונקלוס: "ריש קרבייא דישראל הוה עמלק". לא שהיה ראשיתם בזמן או במעלה, שהרי עמלק מבני בניו של עשו היה, כדכתיב (בראשית לו, יב): "ותמנע היתה פלגש לאליפז בן עשו, ותלד לאליפז את עמלק". גם לא במעלה, שהרי אחד מאלופי בני עשו היה.

ואחריתו ליאבד בידם. הוסיף "בידם", מפני שבזולת זה, היה אפשר לומר שיאבדו האומות, כמו מואב ממלחמת סיחון. אבל מאחר שהזוהרנו למחות "את זכר עמלק מתחת השמים", ידענו שיהיה זה על כל פנים מידינו, כי לא יצוה ה' דבר שלא יהיה.

גור אריה: התבונן מה גרם לפורענות

רצה לומר שהיה מתבונן בפורענות של עמלק מה גרם זה, ואמר שזה גרם שהיו "ראשית גוים" שבאו עליהם, ולפיכך "ואחריתו עדי אובד":

ואחריתו ליאבד בידם. כי אין פירוש "עדי אובד" מעצמו, דאם כן מה ענינו אל "ראשית גוים עמלק". אלא פירושו "ואחריתו עדי אובד" במלחמה עם ישראל. ומפני שאין הדבר כל כך פשוט, הביא רביה ממקרא (דברים כה, יט) "תמחה את זכר עמלק", שפירושו על ידי מלחמה (רש"י שם):

כי מראש נוריס אראנו – אני מסתכל בראשיתם וזתחלת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כלוריס וגבעות הללו ע"י אבות ואמהות:

מזרחי: בדרך בזכות האבות

הן עם לבדד ישכון, הן הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדרך, כתרגומו. אמר "הוא אשר זכו לו אבותיו", מפני שלמעלה אמר "כי מראש צורים אראנו", שהסתכלתי בראשיתם ובתחלת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים בצורים וגבעות על ידי אבותיהם ואמותיהן. ובא להודיע מה הוא החזק שזכו לו אבותיו, ואמר "הן עם לבדד ישכון", שזכו לו אבותיו לשכון בדרך.

משנה שכיר: ניסה לפגום בשורש

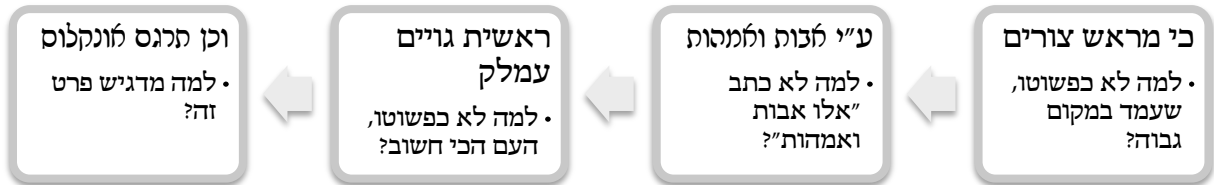
ברש"י אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם... והוא פלאי, כנראה שהי' מחפש לקללן ע"י הזכרת האבות ואמהות, רק אח"כ מצא שלא יכול לקללן מכחן.... מה הי' דעתו של אותו רשע שבשביל האבות והאמהות יהיה כח בידו להרע לבנים?!

ויראה לפרש... הזכיר על זה האבות כדי שייגיע ח"ו חטאם עד דור אבותיו כדי שעד נצח לא יראו אור, ועי"ז יהיה מקום לקללתו לחול. ועל זה אמר כי מראש צורים אראנו וכו', וכמו שפרש"י אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם שמא יגיע חטאם עד שרשם ועי"ז יכול לקללן, ועל זה אמר אדרבא... אני רואה אותם מיוסדים וחזקים....

ועל פי זה תבין גם כן את דברי המדרש בפסוק הנ"ל "כי מראש צורים אראנו" – להודיעך שנאתו של אותו רשע, שמתוך ברכתו אתה יודע מחשבתו. משל למה הדבר דומה לאדם שבא לקוץ את האילן, מי שאינו בקי קוצץ את הענפים כל ענף וענף ומתייגע, והפיקח מגלה את השרשים וקוצץ. כך אמר אותו רשע מה אני מקלל כל שבט ושבט הריני הולך לשרשיהם, בא ליגע מצאן קשים, לכך אמר מראש צורים אראנו, ע"כ. ועל פי דברינו הנ"ל תבין מאמרם ז"ל.

חלק פליסי: תורת מנחם

הפלות:

לכן אינו אומר שהצורים "אלו אבות", שכן במקרה כזה מדובר בכינוי ולא במשל (שעניינו דוגמה לדבר אחר). הוא מפרש שהצורים והגבעות הם משל לכך ש"חוקים כצורים וגבעות הללו". ו"על ידי אבות ואמהות" נלמד מהמילה "מראש"...

זה גם הביאור על פירוש רש"י בפסוק "ראשית גויים עמלק": הפסוק מקדים "וישא משלו ויאמר ראשית גוי". לרש"י היה קשה: לכאורה בפסוק אין משל - המילים "ראשית גויים עמלק" פשוטות וברורות, שעמלק היה ה"ראשית", המשובח והחזק בין הגויים... לכן מפרש "הוא קדם להלחם בישראל", ש"ראשית גויים" לא מתפרש במובן הפשוט, אלא זה תואר המבטא בדרך משל דבר אחר בעמלק, שאינו מונח בפשטות המילים.

אבן עזרא: המשל הוא מראש צורים

וישא משלו ויאמר - המשל הוא: כי מראש צורים אראנו.

ספורנו: סיפר רק את פתרון המשל

וישא משלו. אמר אותו המשל שראה בנבואתו: ויאמר מן ארם. אחר שספר המשל פתר את ענינו ואמר כי הוראת המשל היתה איך מן ארם נחזה בלק וכו'.

לקוטי שיחות: בלעם מארם

בכמה וכמה מקומות בכל הפסוקים בפרשתנו, כותב רש"י "כתרגומו", "וכן תרגם אונקלוס"... או "ואונקלוס לא תרגם כן".

ואולי יש לומר הטעם, כי בלעם הרי הי' מפתור ארם (לקוטי שיחות יח, עמ' 268, הערה 49).

בללי רש"י

בלל א4: חלקים מסוימים בתורה חייבים להתפרש מעצם טבעם בדרך הדרש, כי זה פשוטו של מקרא. כגון: משלים ("וישא משלו"), שירות (שירת הים, האזינו), חזיונות נבואה ("בחידות"). עם זאת חייבות הדרשות להיות קשורות לפשוטו של מקרא.

פסוקי המשל

וישא משלו ויאמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם לכה ארה לי יעקב ולכה ועמה ישראל: מה אקב לא קבה אל ומה אעם לא זעם ה: כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב: מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמות נפשי מות ישראלים ותהי אחריתי כמותו.

? עיון: באיזה מילים נמצא "משל"?

לקוטי שיחות: פשוטו של משל

הביאור בזה: בתור הקדמה לדברי בלעם, נאמר "וישא משלו ויאמר"... ומשל, במובנו הפשוט הוא - "משל למה הדבר דומה"...

עולה השאלה: איזה מילים מהווים "משל"? כשבודקים בכל הפסוקים

הבאים כהמשך למשל זה, הכול מתפרש כפשוטו, ללא משל.

המקום היחיד בדברי בלעם, שאפשר לפרש בדרך משל, הוא - "כי מראש צורים אראנו וגו'". לכן רש"י לא מפרש בפשטות, אלא בדרך משל...

סודו של כ"ש"י

פרשת פינחס
אבי אמו
או אבי אביו?

ע"פ לקוטי שיחות כרך ח', פינחס א'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

התחלת פינחס: וידבר ה' אל משה לאמר: פינחס בן אלעזר בן אהרן הפכה השוב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום:

דרש

תלמוד בבלי: בן פוטי

יעמד פינחס ויפלל... ביקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להן (הקב"ה): הניחו לו, קנאי בן קנאי הוא, משיב חימה בן משיב חימה הוא.

התחילו שבטים מבזין אותו: ראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מישראל! בא הכתוב ויחסו: פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן (סנהדרין פב, ב).

סוד

זוהר: גלגול נדב ואביהוא

בשעה שקינא פינחס על ברית קודש, ונכנס בתוך כמה אוכלוסים, והרים את הנואפים על הרומח לעיני כל ישראל, כאשר ראה את שבט שמעון, בכמה אוכלוסים שבאים אליו, פרחה נשמתו ממנו.

ואז שתי הנשמות של נדב ואביהוא נכנסו בנשמתו כאחד, וחזרה נשמתו, וכך זכה להיות כוהן... ועל כן כתוב בפינחס "בן" "בן" שתי פעמים, "פינחס בן אלעזר בן" (ג, ריז).

פזט

אור החיים: לתקן את חטא אהרון

פינחס בן אלעזר וגו'. צריך לדעת למה הוצרך ליחסו? ואולי שנתכוון שיזכרו אבותיו לטובה.

ועוד נראה: שנתכוון להשלים ישראל עם אהרן, שסבב נפילה גדולה מישראל באמצעות העגל, דכתיב "ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן", הרי עמד פנחס בן בנו ופדה נפש כל ישראל כאומרו בסמוך "ולא כליתי את בני ישראל". ולזה יחסו עד אהרן.

תולדות יצחק: כשתלמיד חכם לוחם

בן אלעזר בן אהרן הכהן – לפי שיותר שכר ראוי מי שאינו רגיל במלחמה ולא בכלי המלחמה ולוקח הכלים ההם והורג לאויבי המלך ממני שרגיל.

ולזה אמר "פינחס" שהוא תלמיד חכם, בן תלמיד חכם, בן בנו של תלמיד חכם, "השיב את חמתי" כשלקח רומח שלא היה מורגל לקחתו.

כלי יקר: לא חשש מביקורת

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו'. הכל לרבותא נקט: כי אף על פי שהיה בן אלעזר אשר לקח לו מבנות פוטיאל, מזרע יתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה, והיה לו למנוע את עצמו ממעשה זה, פן יאמרו לו ליצני הדור: 'בת יתרו מי התיר לאביך, ואיך אתה מקנא על המדיניות? וכן 'אבי אביך פיטם עגלים לעבודה זרה, ואיך אתה מקנא על העבודה זרה? והיה בן אהרן הכהן, ויאמרו לו: 'אבי אביך זה פיטם עגלים לעבודה זרה, וזה עשה העגל,

– ואף על פי כן לא היה מקפיד על כבודו.

חלק שני: פירוש רש"י

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן – לפי שהיו השבטים מצזים אותו, הרחיקתם בן פוטי זה שפיטס חזי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך זא הכתוב ויחסו אחר אהרן:

ריב"א: פינחס אינו חלל

"לפי שהיו שבטים מבזין אותו... ודבר תימא הוא: דפשיטא דמייחסין אותו אחר האב.

ונראה לי: שלכך יחסו אחר האב, שלא תאמר אמו גיורת היתה, שהיתה מבנות פוטיאל וגיורת אסורה לכהן, ואם כן היה חלל – לפיכך הוצרך ליחסו.

ברטנורא: מה קשה לרש"י?

פנחס בן אלעזר, לפי שהיו השבטים מבזין אותו וכו'. קשה מאי קשיא ליה, שהוצרך לפרש כן?

ויש לומר: לפי שלא הוצרך לכתוב לנו כאן יחוסו של פנחס, שכבר שמענו בפרשה של מעלה, כדכתיב "וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן". לכך פירש רש"י שלפי שהשבטים מבזין אותו וכו'.

מזרחי: "אבי אמו" – יוסף או יתרו?

שפיטס אבי אמו עגלים... אבל בסוטה (מג) אמרו: "פוטיאל זה יוסף, שפטפט ביצרו", ופריך: "זה לא שבטים מבזים אותו – הראיתם בן פוטיאל זה, שפטס אבי אמו עגלים לעבודה זרה". ומשני: "אלא אי אבוה דאמיא מיוסף, אמיה דאמיה מיתרו, אי אבוה דאמיה מיתרו, אמיה דאמיה מיוסף. דיקא נמי, דכתיב 'פוטיאל', ולא פוטאל", דמשמע שני פוטים: פטס ופטפוט...

ואם תאמר: מהכא משמע, דפשיטא להו שאבי אמו הוא מיתרו, שפטס עגלים לעבודה זרה; ואילו בסוטה, ובפרק יש נוחלין ספוקי ספקא להו אי אבוה דאמיה מיתרו ואמיה דאמיה מיוסף, או אבוה דאמיה מיוסף, ואמיה דאמיה מיתרו, כדלעיל...

יש לומר: ד"אבי אמו" לאו דוקא, אלא חד מנייהו נקט: או אבי אמו, או אבי אם אמו, כלומר פגום מאמו.

גור אריה: "שבטים" ולא בריות

לפי שהיו שבטים וכו'. הא דנקט "השבטים היו מבזין אותו", ולא נקט שהיו "הבריות" מבזין אותו, מפני כי עיקר היחס הוא תולה בשבטים, שידוע כל אחד יחוס שבטו ממנו הוא... וכדכתיב (תהלים קכב, ד) "שבטי יה עדות לישראל". והיו מבזין אותו שהם מיוחסים והוא אינו מיוחס.

מאור ושמש: "ויחסו אחר אהרן"

שהיו השבטים מבזים... מה מועיל זה שהפסוק מייחסו אחר אהרן, אף על פי כן יהיו מזלזלין אותו מצד אמו, שפיטס אבי אמו עגלים וכו'?

הענין הוא כך: דכתיב "ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון", ולמדו חז"ל (ב"ב קי, א): מכאן הנושא את אשה צריך לבדוק באחיה.

והנה, ידוע זאת מדברי ספרים ומפי סופרים, שהעושה את המצוה צריך לעשות לשם שמים ולא להנאתו. והנה, בכאן בפנחס שהרג לנשיא וקנא קנאת ה' צבאות – בודאי היה עובדא גדולה. אך שהיו אומרים שעשה זאת מחמת טבעו שהוא מצד אָם, שפיטס אבי אמו עגלים לעבודה זרה, ומסתמא גם אָהוּהּ היו עובדי עבודה זרה, ורוב בנים הולכין אחר אחי האם, על כן הוא אחז במדת הרציחה, כמדת עובדי עבודה זרה שהמה רוצחים... אבל לא עשה זאת מחמת מצוה וקנאת ה' צבאות.

אבל באמת העיד ה' עליו בתורה שעשה זאת רק לשם שמים. ויחסו שהיה "בן אלעזר בן אהרן הכהן"... דהיינו כשם שאביו אהרן הכהן – בודאי דקדק עד למאד לבדוק באחיה כמו שלמדו חז"ל ממנו, כך גם אלעזר בנו גם כן דקדק ונשא אשה צדקת, ואחיה היו צדיקים, נמצא שפנחס עשה זאת לשם שמים ולא מחמת הטבע.

חלק שלישי: תורת מנחם

השאלות:

מעשהו נועד להגן על בני שבת שמעון. לכן פינחס התערור להרוג אותו, כי איש אכזרי שונא במיוחד איש חסד.

על כך ענה ה': "פינחס בן אלעזר בן אהרון הכהן". ה' מעיד כי המניעים של פינחס אינם אכזריים, אלא להיפך - מתוך אהבה ודאגה לעם ישראל, אהבה אותה ירש מאהרון.

יוצא אם כן כי אדרבה, דווקא זמרי היה אכזרי. בשעה שמתחוללת מגיפה, במקום להיות נחמד מול שבתו, היה צריך להילחם להפסקת החיבור עם בנות מואב. במקום זאת רצה להיראות נחמד, וכך המגיפה המשיכה.

הסוד שנפלט

לקוטי שיחות: המניעים של המבקרים

מכאן אנו למדים מוסר השכל: כאשר אדם עושה מעשה טוב, אין לבקר אותו בטענה שאולי המניעים שלו פסולים. כי:

ראשית, גם אם המניעים לא כשרים, אין זה מצדיק את ביטול המעשה עצמו, שהוא טוב;

שנית, לעולם אין לדעת את המניעים האמיתיים, והרי לכל יהודי יש נשמה אלוקית ורצון טוב;

שלישית, מה המניעים של המבקרים? בחיצוניות הם מראים כאילו הם דואגים לגילוי האמת, אך יתכן מאוד שהביקורת נועדה להשקיט את המצפון שלהם. בראותם שהזולת עושה מעשה טוב, המצפון מציק מדוע הם לא שותפים במעשה, ולשם כך מחפשים לתת ביקורת.

הפלט שנפלט

לקוטי שיחות: המניעים של פינחס

הביאור בזה:

זמרי הרי הביא את המדיינית "לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל". ומכולם, רק פינחס היה היחיד שקינא את קנאת ה'. אם כן, זה זלזול בכבוד ישראל ובכבוד משה!

לכן כל השבטים (ולא רק שבת שמעון) טענו כי העובדה שדווקא פינחס עשה את המעשה, אינה נובעת מקנאת ה' בלבד, אלא יש כאן גם מניעים טבעיים שקיבל בתורשה.

"אבי אמו" פיטס עגלים לעבודה זרה. מדובר במעשה אכזרי מאין כמותו, לתת לעגלים אוכל אך לא כדי שיחיו אלא על מנת לשחוט אותם.

את הטבע האכזרי הזה קיבל פינחס בתורשה, ולכן דווקא הוא התערור להרוג את זמרי.

למרות שאבי אביו של פינחס הוא אהרון, טענו השבטים כי התורשה עוברת דווקא מאבי אמו, כידוע שאיש מזריע תחילה יולדת נקבה, אשה מזרעת תחילה יולדת זכר.

ואיך פינחס עשה זאת? כמו פיטס עגלים, שנראה לטובת העגל אך בסוף מתגלה שהמטרה להרוג אותו; כך פינחס הגיע לאוהל זמרי כאילו הוא משתתף עמם בחטא, ואחר כך הרג אותו.

יתר על כן: את מי פינחס הרג? "נשיא שבת"! נשיא תפקידו לדאוג לצאן מרעיתו, ובמיוחד זמרי שכל

סודו של כ"ש"י

פרשת מטות
עאלת בלעם
ודבר בלעם

ע"פ לקוטי שיחות כרך י"ח, מטות א'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

פרשת מטות לא, טו: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחַיִּיתֶם פֶּלַע נִקְבָּה: הֵן הִנֵּה הָיָה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבֵּר בַּלְעָם לְמַסֵּר מַעַל בְּה' עַל דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲרַת ה':

עשה להן קלעים מחר שלג עד בית השימות, והושיב בהן זונות, זקינה מבחוץ וילדה מבפנים, ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק, אומרת לו הזקינה: אי אתה מבקש כלי פשתן? זקינה אומרת לו בשוה, וילדה אומרת לו בפחות. שתיים ושלוש פעמים.

ואחר כך אומרת לו: הרי את כבן בית, שב ברור לעצמך. וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה, ועדיין לא נאסר יין של נכרים. אמרה לו: רצונך שתשתה כוס של יין? כיון ששתה, בער בו. אמר לה: השמיעי לי. הוציאה יראתה מתוך חיקה, אמרה לו: עבוד לזה! אמר לה: הלא יהודי אני. אמרה לו: ומה איכפת לך, כלום מבקשים ממך אלא פיעור, והוא אינו יודע שעבודתה בכך. ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך (סנהדרין פרק חלק קו, א).

ספרי: כל המונות שבעולם

בדבר בלעם – מה היה דבר בלעם? אמר להם: אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם, אין אתם יכולים להם. שמא מרובים אתם מן המצריים שנאמר בהם "ויקח שש מאות רכב בחור"? אלא בואו ואני נותן לכם עצה מה תעשו: אלהיהם של אלו שונא זימה הוא. העמידו להם נשיכם ובנותיכם לזימה, והם שטופים בזימה.

סוד

זוהר: בדברי הכישוף של בלעם

"בעצת בלעם" לא נאמר, אלא "בדבר בלעם" – לימד אותן מילים בפה. שהרי מכשפים וקוסמים לא היו בעולם כמותן, אבל דיבורים בפה להשלים את כשפיהן לא היו יודעות. ועל כן "בדבר בלעם" עשו והשלימו את כשפיהן, ויכלו להם (ע"פ זוהר חדש ב, רות לו).

פזמ

חזקוני: למדו מדברי בלעם

בדבר בלעם למסר מעל – שהרי מתוך דבריו של בלעם שאמר לא הביט און ביעקב למדו להחטיאם.

רמב"ן: בגלל דברי בלעם

לזנות אל בנות מואב – ...ויתכן עוד על דרך הפשט, כי בלק בתחלה היה חפץ לקללם ולהלחם בהם ולא יתן אותם לבא בגבולו כלל. וכאשר אמר לו בלעם כי לא יוכל להם, והודיעו שלא יחריבו ארצו ועמו רק באחרית הימים, אז הוציא לחם ויין בערבות מואב ופיתה אותם כאוהב להם. וזהו "בדבר בלעם" – כי בעבור דבריו עשו כן.

אור החיים: הן הוסיפו על בלעם

הן הנה – פירוש, מדנפשם היו סיבה לבני ישראל; בדבר בלעם וגו' – פירוש, באמצעות סיבת עצת בלעם שיעצם להפקיר בנותיהם לזנות. ותמצא שלא אמרו ז"ל שאמר בלעם אלא ענין הזנות, כאומרים "אלהיהן של אלו שונא זימה וכו'". והם היו סיבה למסר מעל בה' על דבר פיעור, שלא היו רוצים להשמע להם אלא אם ישתחוו לפיעור. ותהי המגפה בעדת ה' – פירוש, בסיבת עבודה זרה ולא בסיבת הזנות. ומי גרם עבודה זרה? הן הנה.

דרש

תלמוד בבלי: זקנה בחוץ, ילדה בפנים

לכה איעצך אשר יעשה העם הזה... אמר להם: אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, והם מתאווים לכלי פשתן. בוא ואשיאך עצה: עשה להן קלעים, והושיב בהן זונות, זקינה מבחוץ וילדה מבפנים, וימכרו להן כלי פשתן.

חלק שני: פירוש רש"י

דבר בלעם – אמר להם: אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם, אין אתם יכולים להם, שמה מרובים אתם מן המלכים שהיו שם מאות רבב בחור. בואו ואשיאכם ענה: אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וכו', כדאיתא בחלק ובספרי:

הן הנה – מגיד שהיו מכירין אותן. זו היא שנכשל פלוני בה:

דבר בלעם

הן הנה

רש"י בפרשת בלק

לכה איעצך – מה לך לעשות. ומה היא העצה, אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וכו', כדאיתא בחלק. תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה, שהרי נאמר "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם".

באר בשדה: בכמה יותר מרובים

בדבר בלעם כו' שמא מרובים אתם מן המצרים כו'. שהרי התם כתיב "ושלישים על כולו", ואמרו שלושה לכל אחד, ויש אומרים שלושים, ויש אומרים שלוש מאות, עיין שם.

ומה שכתב "אפילו מכניסים כל המחנות שבעולם", היינו משום שה' ילחם לכם.

ברטנורא: להוכיח שהסירחון בגדולים

בדבר בלעם אמר להן וכו'. קשה, למה סרס המקרא, שפירש "בדבר בלעם" קודם שיפרש "הן הנה היו" הקודם לו בפסוק?

ויש לומר: דרש"י אודא לטעמיה ממה שפירש לעיל בסמוך שכל סרחון הדור תלוי בגדולים. ולכך פירש בדבר בלעם סמוך לו, כלומר, והרי אתה רואה שחטא פעור תלוי בבלעם מפני שהיה גדול בדורו, כדפירש רש"י לעיל בפסוק פתורה, שכל המלכים מריצין לו אגרותיהם.

ולכך סרס המקרא.

באר בשדה: להוכיח שמדובר בזימה

הן הנה מגיד כו'. הא דפירש רש"י דבור "בדבר בלעם" קודם "הן הנה" המוקדם בפרשה – משום דלא נזכר בקרא בהדיא ענין הזנות שזנו עמהן בני ישראל. ואחר שפירש "בדבר בלעם", שרצונו לומר ענין הזמה, השתא יש לפרש "הן הנה" כמו שכתב רש"י "מגיד שהיו מכירים כו".

חלק שלישי: תורת מנחם

השאלות:

כללי רש"י

כלל ז: רש"י כתב את פירושו לבן חמש למקרא, הלומד לפי הסדר. לכן הוא מפרש דברים בהזדמנות הראשונה שבה נתקל הלומד, ולא מחכה להזדמנות מאוחרת. במקרים שבהם הוא מפרש רק בפעם השנייה, יש לכך סיבה מיוחדת.

לקוטי שיחות: "בדבר בלעם"

הביאור בזה: החילוק בין הפסוק בפרשתנו לפסוק בפרשת בלק: בפרשת בלק כתוב "לכה איעצך", ולכן רש"י מפרש "ומה היא העצה אלקיהם של אלו שונא זמה כו'"; ואילו בפסוק בפרשתנו לא כתוב "בעצת בלעם" אלא "בדבר בלעם". משמש שבנוסף לעצה, היה גם "דבר", דיבור של בלעם, שהיה קשור לעצה.

לכן מפרש רש"י לא רק את עצת בלעם, אלא גם את "דבר בלעם" – "אמר להם אפילו אתם מכניסים וכו'", שזה הביא לעצתו "אלקיהם של אלו כו'".

זה מסביר את טענת משה "החיותם כל נקבה וגו'": הטענה אינה רק שהנשים הכשילו בעבר את ישראל וגרמו למגיפה; אלא שהן היו חלק מהמלחמה בהווה. כיון שבלעם אמר שבכוח צבאי אי אפשר לנצח את ישראל, נשלחו בנות מדיין במטרה לעזור בהכרעת המלחמה על ידי החטא.

השוואה: שני פירושי רש"י

רש"י	הפסוק
ומה היא העצה כו'	לכה איעצך
אמר להם: אפילו כו'	בדבר בלעם

לקוטי שיחות: התשובות לשאלות

לאור זאת נבין את כל השאלות:

- אמר להם אפילו אתם מכניסים – רש"י מסביר זאת רק כאן, בגלל המילים "בדבר בלעם".
- כל המונות שבעולם – מהעובדה שעם ישראל ניצח את סיחון ועוג, המלכים הכי חזקים, הסיק בלעם ששום כוח צבאי בכל כמות שהיא לא יכול לנצח את ישראל.
- שמא מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור – אפילו אם ינסו להשתמש נגד ישראל בכוח רוחני, דהיינו באנשים צדיקים שיש להם זכויות, עדיין אין סיכוי. שהרי גם שש מאות רכב בחור היו יראי ה', ובכל זאת לא ניצחו.
- בואו ואשיאכם עצה – בלעם קרא למדין להתקרב אליו, "בואו", כדי לתת להם עצה חשאית שתפיל את ישראל בחטא.
- כדאיתא בחלק – שם מסופר באריכות כיצד היו מפילים את ישראל בערמומיות, ומשקים אותם בייך, עד שהיו נכשלים. עצה זו יכולה להצליח רק אם היא חשאית.
- ובספרי – רש"י בא לרמוז לדברי הספרי בפרשת בלק, שבני ישראל השתוללו עם הביזה. זה מסביר כיצד בני ישראל הלכו לטייל באוהלי נשי מדיין ונפלו בחטא – כיון ש"וישמך ישורון", ממילא "ויבעט".

סודו של כש"י

פרשת מסעי
מה לכוהן גדול
בבית הקברות?

ע"פ לקוטי שיחות ברך ל"ג, מסעי ב'

חלק ראשון: פרד"ס התורה

מסעי לה, כה: וְהִצִּילֹהוּ הָעֶדָה אֶת הָרִצָּח מִיַּד גְּאֹל הַדָּם וְהִשִּׁיבֹהוּ אֶת־
הָעֶדָה אֶל עֵיר מְקַלְטֹו אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַפֶּהָן הַגָּדֹל אֲשֶׁר
מִשָּׁח אֶת־וּ בְּשִׁמּוֹן הַקֶּדֶשׁ:

דרש

גמרא: האימהות דואגות לרוצחים

לפיכך, אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. שואלת הגמרא: וכי במקרה שהרוצחים מתפללים למיתת הכהן הגדול – הוא אכן ימות? אמר אותו סבא, מבית מדרשו של רבא שמעתי: שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו.

ויש השונים כך: כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו. שואלת הגמרא: וכי במקרה שהרוצחים אינם מתפללים לטובת הכהן הגדול – הוא ימות? מה היה לו לעשות? כאן (בבבלי) אומרים: טוביה חטא וזיגוד מנגיד (לוקה)? שם (בארץ ישראל) אומרים: שכם (בן חמור) התחתן ומבגאי (מתושבי שכם) הצטער בברית? אמר אותו סבא, מבית מדרשו של רבא שמעתי: שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו.

כמו אותו מקרה שהיה אדם שאריה אכל אותו במרחק שלוש פרסאות מ' יהושע בן לוי, ואליהו הנביא לא הגיע אליו במשך שלושה ימים בגלל זה (ע"פ בבלי מכות יא, א).

סוד

ריקאנטי: דין וחסד

כי הדבר הזה תלוי בכהן גדול ובלוים, כי ידוע כי ערי הלויים היו קולטות, וצריך לעמוד שם הרוצח בשוגג עד מות הכהן גדול. אם כן הדבר הזה תלוי במדת החסד ובמדת הדין. וצריך לגלות הרוצח אל מקום הדין שהוא מקום הלויים, ולעמוד שם עד מות הכהן שהוא ממדת החסד. הטעם הוא לגלות אל מקום הדין דוגמת הדבר שעשה, ולבקש ממנו שלא תחול עליו מדת הדין (טעמי המצוות נב).

פזט

חזקוני: למה הכוהן לא נוקם

וישב בה עד מות הכהן הגדול – שלא יהיו העולם מרננין על הכהן הגדול כשיראו הרוצח יוצא חוץ לעיר מקלטו, ואומרים: ראיתם זה שהרג את הנפש חנם יוצא ונכנס עם בני אדם ואין הכהן עושה בו נקמה, והדבר מוטל עליו לעשות, כדכתיב "והאיש אשר יעשה בודון לבלתי שמוע אל הכהן וגו'".

אברבנאל: שגואל הדם לא ינקום

לפי שהכהן גדול היה שר וגדול בישראל וקדוש לאלהיו, ובמותו כל העם יחרד והחי יתן אל לבו כי ימי האדם כצל עולם ולמה לא יסיר מרעיונו נקמת דם קרובו ולהכרית ברציחות ובהריגות, ומחר גם גואל הדם לקבר יובל. ולכן ישקוט לבבו ורתיחת דמו ויתנחם וישכח צרתו וסרה קנאתו.

דבק טוב: הצדק האלוקי

לפי שאמרו חז"ל שהעניין השוגג הוא ש"אלהים אנה לידו", ששנים נמצאים בפונדק, זה חייב מיתה וזה חייב גלות. אם כן, אי אפשר להיות דין יושר מזה אלא לתלות במיתת הכהן גדול. שהיודע נסתרות, יודע כמה שנים זה חייב גלות והוא יודע חיי כהן עד כמה, באופן שלא יאונה לזה להיות הורג וגולה רק כפי השנים שהוא חייב גלות.

ואדרבה, אם הייתה התורה קובעת זמן כמה יהיה גולה שווה לכולם, היא משפט מעוקל, כי יש מי שחייב הרבה ויש מחויב מועט.

חלק שני: פירוש רש"י

עד מות הכהן הגדול – שהוא צא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם, והרולח צא לסלק את השכינה מישראל ומקצר את ימי החיים. אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול. דבר אחר לפי שיהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תאירע תקלה זו לישראל בחייו:

מיתת הכהן הגדול ותקבל תפילתו, ויקבל הכהן גדול את עונשו מידה במידה, שמפני שלא התפלל הוא – ימות שלא בזמנו על ידי תפילתו של זה.

גור אריה: וכי מגיע לכהן עונש?

דבר אחר וכו'. לא ידעתי היכן מצא רש"י דבר זה, שיאמר הכתוב "עד מות הכהן הגדול" בשביל דהוי ליה להתפלל. כי בגמרא דמכות לא קאמר כך, אלא אמר "וישב שם"... לפיכך אמותיהם של כהנים היו מספקין להם מים ומזון, שלא יתפללו על בניהם... כי היה לו להתפלל על דורו. אבל שיהיה זה טעם התורה ש"ישב שם עד מות הכהן הגדול" – לא אמרו זה... דאין סברה לומר שהתורה אמרה "וישב שם עד מות הכהן הגדול" כדי שיתפלל שימות, ואם כן נתנה התורה העונש לכהן גדול כדי שיתפללו שימות, ואין אלו דרכי התורה האמיתית.

למה שני פירושים?

ברטנורא: למה פירוש נוסף?

דבר אחר שהיה לו להתפלל וכו'. קשה מאי דבר אחר? ויש לומר: שטעם הפירוש השני מיושב יותר. דאי מטעם ראשון, לא היה לו מותר לעמוד לעולם לפני כהן גדול, ואפילו כהן גדול אחר, שזה משרה שכינה וזה מסלקה... לכך פירש דבר אחר דמשום גריעותו של כהן גדול הוא שלא התפלל.

שפתי חכמים: למה שני פירושים?

לטעם ראשון קשה: מדכתיב "עד מות הכהן הגדול", מגיד לך הכתוב שרוצח יאריך ימים אחר שמת כהן הגדול... ולמה? ומפרש "לפי שהיה כו'".

ולפי דבר אחר קשה: אם הכהן גדול נענש שמת על שלא התפלל, למה ישוב הרוצח לביתו אחרי מות הכהן גדול? לכן פירש גם טעם ראשון.

שהוא צא להשרות שכינה

פנים יפות: הכהן גרם לרצח

שהוא בא להשרות שכינה... נראה עניינו לפי מה דאיתא... בגלעד שכיחי רוצחים (מכות ט, ב), מפני שהוא בעבר הירדן וכל הקרוב קרוב למקדש ה' ששם היא אחדות האמיתי מתמעט לב רגז, לכך כתוב בירושלים "עיר שחבורה לה יחדיו"... על ידי כהנים, לכך הם מברכים את ישראל "וישם לך שלום". וכל שכן הכהן גדול שהוא החסד שבחסדים... הכהן גדול הוא משפיע חסד לכל ישראל להסיר מהם לב רגז, הרוצח הזה שנהרג בשביל רציחתו כמו שכתוב לעיל, חייב מזה הכהן הגדול, שהוא הגורם לגלות ההורג בשוגג כנ"ל.

גור אריה: מיכאל מול סמאל

להשרות השכינה... למעלה סמאל היפך מיכאל שר הגדול, זה מימין וזה משמאל. וכשירות של מעלה – שירות של מטה. ושירות של מעלה "איש אחד לבוש הבדים", והוא מיכאל כהן גדול של מעלה, ולפיכך הרוצח, המקבל מן שמאל, הוא היפך לכהן גדול, שהוא משרת למטה. ולפיכך נדחה הרוצח מפני הכהן הגדול, ובמיתת הכהן הגדול אז יחזור למקומו.

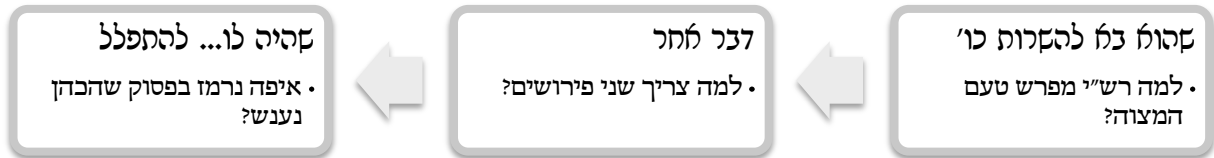
שהיה לו להתפלל

לבוש האורה: עונש לכהן גדול

שהיה לו לכהן גדול להתפלל... פירוש: ולפי שלא התפלל הכהן גדול, בא לזה תקלה זו, לכך חייבה אותו התורה לזה שישב בעיר מקלטו עד מות הכהן הגדול, ויצטער שלא יוכל לשוב לשבת לביתו כל זמן שהכהן הגדול חי, ומתוך כך יתפלל הוא על

חלק שלישי: תורת מנחם

השאלות:

מפני ש"אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול", ולפי הפירוש השני מפני שרק אז - במיתת הכהן הגדול - מתכפר עונו.

הצורך בשני פירושים

לפי הפירוש הראשון משמע ששיבת הרוצח בעיר מקלט אינה עונש וכפרה על עונו, אלא דבר צדדי השייך לכהן גדול. אבל פירוש זה קשה קצת: איך יתכן שיציאתו מעיר מקלט כה חמורה עד ש"אין לו דם" רק בגלל ש"אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול"?

לכן מביא רש"י טעם שני, שעד מיתת הכהן הגדול עדיין לא נתכפר עון הרוצח, וכל זמן שהוא יוצא משם - עדיין יש עליו עונש מיתה.

אבל גם הפירוש השני קשה: קשה לומר שקביעת זמן עונשו של הרוצח, היא בגלל אי זהירותו של הכהן הגדול ("שהיה לו... להתפלל"). לכן מביא רש"י גם את הפירוש הראשון.

הסוד שנפלט

כולנו כאחד

מכל זה יש ללמוד הוראה נפלאה בעניין אהבת ישראל: כהן גדול הוא הדרגה הגבוהה ביותר בעם ישראל, ומכה נפש בשגגה הוא הדרגה הנמוכה ביותר (כי רוצח במזיד חייב מיתה ונחשב כמת, ובין הנשארים בחיים אין למטה מהורג בשגגה).

ומלמדנו הכתוב - שגם שתי הקצוות בעם ישראל תלויים זה בזה, עד שתלתה התורה כפרת מכה נפש זה עם הכהן הגדול, כי זהו ענינו של הכהן הגדול - אוהב ישראל, כמו שמצינו באהרן כהן גדול שהיה "אוהב (אפילו) את הבריות".

כללי רש"י

כלל 17: בדרך כלל אין הכרח, לפי הפשט, למצוא טעמים למצוות. לכן רש"י לא מסביר את טעמי המצוות, אלא אם יש קושי בפשט.

כלל 18: רש"י מביא שני פירושים לדבר אחד, כאשר יש קושי לפי הפשט בכל אחד מהם. הפירוש הראשון הוא העיקרי, כי הוא קרוב יותר לפשט.

הפשט שנפלט

מה היה קשה לרש"י?

ביאור העניין: דרכו של רש"י שאינו מסביר את טעמי המצוות, אלא אם כן יש קושי בפשט. אם כן, פירושו בעניין מות הכהן הגדול נועד לענות על קושי בפסוק. במקרה זה, רש"י מסביר את הקשר למות הכהן הגדול, כי הפריעה לו קושיה בפשט:

לפי הפשט, החשש מנקמה - "פן ירדוף... יחם לבבו" - נמשך זמן לא ארוך, וכמוכן מסיפור יעקב ועשו, שלמרות "וישטום עשו את יעקב" - אמרה רבקה ליעקב "ברח לך אל לבן גו' וישבת עמו ימים אחדים (מועטים) עד אשר תשוב חמת אחיך". ועל אחת כמה וכמה בענייננו, שמדובר בהורג נפש בשגגה, וגואל הדם הוא רק קרוב של הנרצח.

אם כן תמוה: מדוע מאריכים את ישיבת הרוצח בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול, בשעה שבעטו של גואל הדם נרגע זמן רב לפני כן?

לתרץ את שאלה זו, מביא רש"י שני פירושים המסבירים כי שהיית הרוצח בעיר מקלט אינה (בעיקרה) להגנה מגואל הדם, אלא עניין בפני עצמו המוטל על הרוצח - לפי הפירוש הראשון